

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Současnost učitelů občanské výchovy

Diplomová práce

Autor: Bc. Adéla Šabková

Vedoucí práce: PhDr. Helena Pavlíková, CSc.

České Budějovice

2015

Prohlášení

Prohláuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem v seznamu použité literatury uvedla všechny prameny, z kterých jsem vycházela.

Prohláuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky kolektivu a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Ve Českých Budějovicích dne 19. června 2015

Bc. Adéla Šabková

Podkování

Na tomto místě bych ráda podkovala především PhDr. Heleně Pavlíkové, CSc. za pomoc s volbou tématu, ochotu, trpělivost a cenné rady při vedení diplomové práce. Chci také podkovat všechny učitelky, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření. Dále bych chtěla podkovat své rodiny za podporu při studiu a tvorbu potěbného zázemí.

Anotace

ABKOVÁ, A. *Souasný uitel obanské výchovy*. České Budějovice, 2015. Diplomová práce na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vedoucí diplomové práce PhDr. Pavlína Škorpová, CSc. 75 s.

Diplomová práce se zaměřuje na kvalifikační charakteristiku souasného uitele obanské výchovy a souasný stav výuky tohoto předmětu. V teoretické části budou objasněny pojmy: kvalifikovanost, aprobovanost, přezová témata, učebníce obanské výchovy, obanská výchova v *Rámcovém vzdělávacím programu*. Empirický výzkum bude proveden kvantitativní formou dotazníkového šetření. Cílem práce je zjistit, jaká je kvalifikovanost souasných uitelů v kraji Vysočina. Dále tato práce zjistí, jak jsou tyto učitelé spokojeni se souasným vzdělávacím obsahem vyučovacího předmětu obanská výchova.

Klíčová slova

obanská výchova, výchova k občanství, přezová témata, vzdělávací obsah, souasný uitel, *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání*

Annotation

ABKOVÁ, A. *Current teacher of civics*. České Budějovice, 2015. Diploma Thesis at Faculty of Science University of České Budějovice. Thesis Supervisor PhDr. Helena Pavlířková, CSc. 75 p.

The thesis focuses on the characteristics of the current the qualification teachers of civics and current state of this course. The theoretical part will be explained the basic concepts: competence, approbation, cross-cutting themes, textbook civics, civics in General education program. Empirical research will be carried out quantitatively by questionnaire. The aim is to ascertain the qualifications of current teachers in Vysočina. Furthermore, this work investigates how these teachers are satisfied with the educational content of the subject civics.

Keywords

Civics, citizenship education, cross-cutting themes, educational content, current teacher, General education program

Obsah

Úvod	8
1 Kvalifikovanost a aprobovanost u itel	10
2 Ob anská výchova ó výchova k ob anství	13
3 Ob anská výchova a Rámcov vzd lávací program	15
4 Pr ezová témata	18
4.1 Osobnostní a sociální výchova.....	19
4.2 Výchova demokratického ob ana	23
4.3 Výchova k my-lení v evropských a globálních souvislostech.....	27
4.4 Multikulturní výchova	30
4.5 Environmentální výchova	32
4.6 Mediální výchova	36
5 Analýza u ebnic ob anské výchovy.....	39
5.1 U ebnice Ob anská výchova, nakladatelství Fraus	41
5.1.1 Ob anská výchova pro 6. ro ník	42
5.1.2 Ob anská výchova pro 7. ro ník	44
5.1.3 Ob anská výchova pro 8. ro ník	46
5.1.4 Ob anská výchova pro 9. ro ník	48
5.2 U ebnice Výchova k ob anství, nakladatelství Nová -kola	50
6 Cíle práce	52
6.1 Empirické problémy a hypotézy	52
7 Aplikovaná metoda.....	54
7.1 Metoda sb ru dat	54
7.2 Vzorek pro empirické -et ení.....	55

7.3	Výsledky	55
7.3.1	Analýza a interpretace dat.....	55
7.3.2	Hodnocení hypotéz dotazníku Z TM	62
7.4	Shrnutí.....	64
Záv r	65
Poufité zdroje.....		68
P ílohy		72

Úvod

Tato práce se zaměřuje na kvalifikační charakteristiku souasného uitele obanské výchovy a souasný stav výuky tohoto p edm tu. Diplomová práce bude rozdělena na teoretickou a praktickou část, přičemž bude snaha o co nejvíce propojenost mezi oběma částmi. Hlavním jádrem této diplomové práce je empirické zetření pomocí dotazníkového zetření, které se opírá o první, tedy teoretickou část této práce. V souasné době se díky novelizaci školského zákona stalo diskutovaným tématem, zda souasní uitelé jsou na svoji práci dostatečně kvalifikovaní, tedy zda mají požadované vysokoškolské pedagogické vzdělání. Tato práce se zaměřuje nejen na kvalifikovanost souasných uitelů obanské výchovy v kraji Vysočina, ale také na jejich aprobovanost. Problematický výklad obou pojmů bude vysvětlen v teoretické části. Lze konstatovat všeobecně známý fakt, že právě předměty, které nejsou považovány za hlavní, mohou být vyučovány neaprobovanými učiteli. Autorka diplomové práce, jakožto studentka pedagogické fakulty, považuje nahlížení na aprobovanost uitelů obanské výchovy za velký problém.

Práce se zaměřuje nejen na souasného uitele, ale i na samotnou výuku obanské výchovy. Na základě toho bude v teoretické části analyzován obsah a kvalita učebnic, které používají při výuce uitelé obanské výchovy v kraji Vysočina, proto bude v empirické části zjištěno, jaké to jsou. Tato diplomová práce se zabývá také tím, zda uitelé využívají své vlastní učební materiály. Autorka této práce se domnívá, že právě vlastní materiály mohou přispět ke z kvalitnění a zpestření výuky. V praktické části dojde i k porovnání, zda uitelé dávají přednost vlastním materiálům před předepsanými učebnicemi, které používají z důvodu. Na základě souasných trendů ve výuce obanské výchovy by se měla výuka zaměřovat na praktické dovednosti a postoje žáků. Z tohoto důvodu bude v empirické části zjištěno, jak se k tomuto staví souasní uitelé, zda se na praktické dovednosti zaměřují ve vlastní výuce. Dalším aspektem souasně výuky obanské výchovy je zařazení přezových témat do jednotlivých předmětů. Jako velmi vhodný se považuje právě předmět obanská výchova. Aby byl zjištěn obsah výuky obanské výchovy, zaměřuje se dotazníkové zetření i na zařazení přezových témat. Z dotazníkového zetření by měl vyplynout nejen názor uitelů obanské výchovy

na zaizení pr ezových témat, ale také to, zda sami pr ezová témata za azují do vlastní výuky. Z dvodu propojenosti obou ástí této diplomové práce se teoretická ást bude zabývat problematikou pr ezových témat. Problematika pr ezových témat se bude opírat o *Rámcov vzd lávací program pro základní školy* a *Doporu ené o ekávané výstupy*.

Poslední a nedílnou sou ástí této práce je vzd lávací obsah vzd lávacího oboru obanská výchova. Teoretická ást se bude zabývat vzd lávacím obsahem obanské výchovy, p í emfl se op e o základní dokument této problematiky a tím je *Rámcov vzd lávací program*, popsáno je i zasazení samotného p edm tu obanská výchova do *RVP ZV*. Naproti tomu empirická ást zjistí spokojenost u itel obanské výchovy v kraji Vyso ína se sou asným obsahem, pop ípad co u itelé považují za zbyte né a rádi by to z obsahu vy adili.

Teoretická část

1 Kvalifikovanost a aprobovanost u itel

V této kapitole je nutné upřesnit terminologii dvou zmíněných pojmů. V praktické části budou vysvětleny oba pojmy, ale v této části bude kladen důraz právě na aprobovanost. V praxi bývá jejich význam často zaměňován, i když se značně liší. Nejprve je vysvětlení je pomocí pedagogického slovníku.

Dle Pracha (2009) je aprobovanost způsobem vyžadovanou. U itel je schopen vyžadovanou podmínkou na určitém stupni i typu školy. Lze nahradit také pedagogickou způsobem. Jedná se o soubor předpokladů pro výkon činnosti pedagogického pracovníka, které jsou stanoveny zákonem. Patří mezi ně právní způsobem, odborná kvalifikace, bezúhonnost, zdravotní způsobem a znalost českého jazyka. Kvalifikovanost u itel je určena zákonem č. 563/2004. Kvalifikovanost je dle slovníku definována podobně, rozlišena pouze o to, že kvalifikační předpoklady lze získat jednak absolvováním příslušného vzdělávání u itel, jednak studiem v rámci dalšího vzdělávání u itel (dle vyhlášky č. 317/2005Sb.).¹

V praxi jsou pojmy rozlišovány tak, že kvalifikovaný u itel je ten, který má požadované vysokoškolské vzdělání pedagogického zaměření (pedagogickou fakultu) a je způsobilý k výkonu činnosti. Další podmínky stanovené zákonem jsou samozřejmostí. Naproti tomu aprobovaný u itel splňuje všechny podmínky jako kvalifikovaný u itel a navíc vyžaduje pouze podmínky, které studoval v rámci vysokoškolského vzdělání - viz aprobační podmínky. V tomto případě by se aprobovanost blížila spíše pojmu atestace, což podle Pracha (2009) znamená podložené právně vykonávat v rámci profese specializaci, tedy nárokovat činnost. Je známo, že v praxi se právě aprobovanost příliš nedodrhuje, zejména u podmínky, které jsou mylně považovány za méně náročné na odbornost. Mezi tyto

¹ Pracha, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 193.

p edm ty m fleme za adit práv ob anskou výchovu, kde se neklade velký d raz na to, aby byl u itel ve zmín ném oboru vystudovaný.

Nekvalifikovaný u itel je dle *Analýzy kvalifikovanosti u itel* vypracované pro M^TMT ten, kdo nemá požadovanou odbornou kvalifikaci pro konkrétní pedagogickou pozici. Tato studie v-ak také upozor uje na metodologický problém, fle je t eba odd lovat odbornou kvalifikaci podle zákona od tzv. aprobovanosti. Za aprobovaného lze ozna it takového u itele, jehofi vysoko-kolské magisterské studium odpovídá vyu ovaným p edm t m. Aprobovanost v-ak není zakotvena v fládné platné legislativní norm . asto s ní v-ak pracuje eská -kolní inspekce, jelikofi je velmi d lefitá z hlediska kvality výuky. N kte í u itelé jsou statisticky vykazováni jako kvalifikovaní, ale vyu ují ást svého úvazku nekvalifikovan , ímfl se sniřuje kvalifikovanost výuky. Podle míry aprobovanosti lze u itele rozd lit do t í skupin: a) u itelé, kte í nemají dosařený stupe a typ vzd lání (magisterské studium), b) u itelé, kte í dosáhli pot ebného stupn v oblasti odborného vzd lání, ale chybí jim vzd lání v oblasti pedagogiky, c) u itelé, kte í mají dosařený pot ebný stupe a typ vzd lání, ale chybí jim požadovaná kvalifikace pro jiný stupe -koly, nebo nemají odbornou kvalifikaci k výuce konkrétních p edm t , nebo jim chybí kvalifikace k výuce flák se speciálními vzd lávacími pot ebami.

Z této studie vyplývá, fle problematika pojmu kvalifikovanost a aprobovanost není zatím vy e-ena. Celkov se dá íct, fle by bylo pot eba definici kvalifikovaného u itele sjednotit, p ípadn také legislativn zakotvit. Dal-ím d sledkem této nep esnosti je také to, fle kařdý pr zkum, který se zabývá touto problematikou, pracuje s jinak definovaným pojmem a výsledky se tak mohou zna n li-ít. V n kterých studiích se zji- uje pouze požadované vysoko-kolské studium, jiné jsou podrobn j-í a zkoumají i jifi n kolikrát zmi ovanou aprobovanost, tudífl zda vyu ující má vystudovaný konkrétní obor. Související právní úprava je uzákon na od roku 2015 a týká se v-ech pedagogických pracovník . Ti, kte í nespl ují odbornou kvalifikaci, museli zahájit do konce roku 2014 studium k jejímu získání. Jsou pouze výjimky, kdy u itel dosáhl v ku 50 let, i prokázal 15 let p ímé pedagogické innosti. Dopln ní studia se týká p edev-ím u itel , kte í byli v p ede-lém rozd lení ve skupin b) a c), jedná se pouze o dal-í vzd lávání

pedagogických pracovníků (DVPP). Z údajů o počtu studentů se však ukazuje, že v posledních letech nedošlo k výraznému zvýšení absolventů, kteří by si dodělávali potřebné vzdělání, tudíž se dá předpokládat, že se v následujících letech situace příliš nezmění, i když zákon o pedagogických pracovnících vešel v platnost.

V praktické části této práce budou dvě kategorie – kvalifikovanost a aprobovanost rozděleny, nejen že bude položena otázka na požadované magisterské vzdělání, ale především bude zjištěna právní aprobovanost učitelů, kteří vyučují odbornou výchovu. Předpokládá se, že právní podmínky odborné výchovy budou aprobovanost velmi nízká.

Z analýzy MTMMT vyplývá, že ve školním roce 2009/2010 byl na 2. stupni základních škol podíl nekvalifikovaných učitelů 17,1 %. Na nízké kvalifikovanosti se podílely speciální školy, kde nemá potřebnou kvalifikaci každý učitel. Nejvyšší nekvalifikovanost byla v severních částech, hlavně u učitelů v kovové struktuře pod 35 let. Dále se ukazuje, že nejvíce nekvalifikovaných má střední škola, zakončené maturitní zkouškou. Z toho také vyplynulo, že 33 % nekvalifikovaných učitelů zahájilo studium k doplnění kvalifikace. Součástí analýzy byly také důvody jejich nekvalifikace. Jeden z argumentů byl, že učitelé mají příbuznou kvalifikaci, například pro 1. stupeň základní školy nebo pro školy střední. U učitelů uvádějí příčiny, které jim brání k doplnění kvalifikace, nejčastěji to byla velká vzdálenost vzdělávacích zařízení a finanční náklady na dopravu, malá nabídka dálkového studia, příliš vysoké nároky, obtížné pracovní podmínky, nedostatečná motivace, nedostatek času a financí.

2 Obanská výchova . výchova k obanství

Jelikož se celá diplomová práce zabývá vyučovacími podmínkami obanské výchovy, je tato kapitola v nově vymezení vlastního podmínky, obsah podmínky a zařazení do Rámcového vzdělávacího programu. Tato kapitola je dále spojena s praktickou částí této diplomové práce.

Naznačku je třeba vysvětlit pojmy, které nejsou vždy jasné. Podle pedagogického slovníku je vyučovací podmínky definován jako organizační jednotka ve třídách. Samotný vyučovací podmínky obanská výchova autorka nikdy neuvádí jako obanská nauka nebo výchova k obanství. Obanská výchova a nauka lze v podstatě chápat jako synonyma, tento podmínky byl do základního vzdělání zaveden roku 1922, následně se název tohoto podmínky několikrát změnil, zejména vlivem společenských událostí, dá se však říct, že se především stídal právě název výchova a nauka.² Podle pedagogického slovníku je obanská výchova dříve název vyučovacího podmínky. Název se totiž změnil na výchovu k obanství. Vyučuje se na 2. stupni ZŠ,³ je součástí vzdělávací oblasti *lovka a společnost*. Utváření obanských kompetencí podtrhuje především téma *Výchova demokratického občana*, které má žákovi pomoci orientovat se ve složitých situacích a problémech, zajistit obanskou gramotnost, v domě o právech a povinnostech občana.³ V této diplomové práci je používán pojem obanská výchova, stejně jak je v současné době nazýván vyučovací podmínky ve třídách.

Vlastní název obsahuje pojem výchova, který je pro tento podmínky vystihující. Průcha definuje výchovu jako proces záměrného působení na člověka. Cílem je dosáhnout především pozitivních změn. Pojem výchova je ovlivován kulturními a sociálními podmínkami, byl proto na konci 19. století pohled. Výchova by

² Staněk, A. *Výchova k obanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, s. 51.

³ Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 175.

podle moderního pojetí má umožnit optimální rozvoj člověka s přihlédnutím na jeho individuální zvláštnosti.⁴

Vyučovací předmět občanská výchova má svůj specifický zájem ve výchovné oblasti občanství, zaměřuje se hlavně na orientaci člověka v sociální realitě a společenských vztazích. Klade důraz na mravní principy a pravidla společnosti, které učící se mají uvádět si zodpovědnost za své činy, názory a jejich důsledky. Dle Staněka je od roku 1989, kdy došlo v našem státě k převratu, prioritou výchova demokratického občana. Je potřeba vychovávat občany, kteří znají a jsou si vědomi svých práv, mají společenskou zodpovědnost. Staněk rozděluje náplň občanské výchovy na 6 složek – právní, ekonomické, antropologické, vlastivědné, ekologické a politologické. Nestává se pouze tyto složky, ty musí být doplněny o poznatky z jiných oborů (sociologie, filosofie, etika, psychologie). Cíle těchto složek jsou jasné již z předmětu občanské výchovy. Například u složky ekonomické je cílem naučit člověka zodpovědnosti při hospodaření nejen s penězi, ale také jsou podány základy finanční gramotnosti.⁵

⁴ Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009, s. 345

⁵ Staněk, A. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, s. 50-51.

3 Obanská výchova a Rámcov vzdelávací program

Od září 2007 zahájily všechny základní školy svoji výuku podle školních vzdělávacích programů (VZP). VZP si každá škola vytvořila sama, ovšem měl se a musel být ve shodě s Rámcov vzdelávacím programem pro základní vzdělávání (RVP ZV). V České republice byl zaveden systém na úrovni tvorby vzdělávacích programů, na základě zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školní zákon). Na úrovni státu jsou vypracovány Rámcov vzdelávací programy pro jednotlivé obory vzdělávání. Tyto dokumenty upřesňují obecné cíle, klíčové kompetence žáků, vymezují oblasti a obsahy vzdělávání, uvádějí očekávané výstupy. RVP tak především stanovuje pravidla pro tvorbu VZP a učební plány. Z tohoto vyplývá, že jsou vytvořeny RVP pro předškolní vzdělávání, RVP pro základní vzdělávání, RVP pro základní umělecké vzdělávání, RVP pro gymnázia, RVP pro střední odborné vzdělávání, RVP pro speciální vzdělávání. ⁶Pro tuto diplomovou práci je klíčovým dokumentem RVP pro základní vzdělávání.

Již z předcházející kapitoly je jasné, že termín občanská výchova v RVP nenajdeme. Předmět občanská výchova je jeden z povinných předmětů na 2. stupni základní školy. Tento předmět se však nachází podle RVP v bloku *lov k a spole nost*, který zahrnuje obory Dějepis a Výchova k občanství a přímo navazuje na vzdělávací oblast *lov k a jeho sv t*. Vzdělávací oblast *lov k a spole nost* má především žáka připravit na dovednosti potřebné k zapojení do života demokratického občana. Seznamuje žáky s nepostradatelnými společenskými jevy a procesy, které žák může nalézt v každodenním životě. Žák by měl být nakloněn k hodnotám, které náležejí demokratickému občanství. Nemělo by tak docházet k rasistickému či xenofobnímu jednání, žák by měl respektovat lidská práva, prosazovat rovnoprávnost, mít úctu

⁶<http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy?lang=1> (20.12.2014)

k historii, kultuře i přírodě. Flák by se měl také naučit rozpoznávat, porozumět, řešit společenské problémy.⁷

Přímo vzdělávací obor Výchova k občanství odvíjí své cíle z nadřazeného bloku (viz předchozí odstavec). Zaměřuje se na orientaci fláka v sociální realitě, flák by měl být schopen zařadit se do různých společenských vazeb a vytvářet společenské vztahy. Pro tuto schopnost je důležité, aby byl flák schopen sebepoznání a poznání druhých lidí, jako i ovládání svého vlastního chování, i jednání druhých v různých situacích. Flák je seznámen nejen se vztahy v rámci rodin, ale s jeho širším okolím. Pro plnohodnotné zařazení fláka do společnosti je důležité zasvětit ho i do hospodářského, politického a kulturního života. Důležitou součástí jsou i mravní hodnoty a principy slušného chování, přebírání odpovědnosti za vlastní názory a chování. Jednoduše je vytvořit v flákovi osobní i občanskou odpovědnost.⁸

Výchova k občanství je podle RVP rozdělena do pěti oblastí *Občanské životní kompetence, Občanská práva a povinnosti, Ústavní principy, Mezinárodní vztahy, Globální společnost*. Nejobsáhlejší oblastí je *Občanské životní kompetence*, kde se flák učí nejen o svém nejbližším okolí (úroveň: národní, úroveň obec, region, kraj), ale také vidět souvislosti širší, to jsou témata týkající se národního státu a nacionalismu (úroveň: národní vlast). Flák by měl být schopen orientovat se v kulturních institucích, kriticky vyhodnocovat mediální informace (úroveň: kulturní život). V této oblasti se flák zdokonaluje také v mezilidských vztazích, flák uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace, řešení případných konfliktů, které řeší nenásilným způsobem. Na základě učiva by měl flák rozpoznávat netoleranci ve společnosti, rasismus, xenofobii a extremismus (úroveň: vztahy mezi lidmi, zásady lidského soužití). *Občanské životní kompetence* je oblast, která se nejbližší vnuje flákovi a jeho niternosti. Díky učivu zařazenému do této oblasti se flák seznamuje s pojmy jako je charakter, vlastnosti, ale i dovednosti a schopnosti, tyto pojmy by měl aplikovat a pochopit nejen u sebe, ale i u druhých. Také by měl rozpoznat projevy záporných charakterových vlastností u sebe

⁷ RVP ZV. Praha: VÚP, 2007, s. 43.

⁸ RVP ZV. Praha: VÚP, 2007, s. 43.

i druhých. Fiákoví odhaluje problematiku jeho vnitřního světa, jako je vnímání, prožívání, poznávání, systém osobních hodnot a v neposlední řadě sebehodnocení (uivo: vnitřní světlovka). Životní perspektiva a cíle, ale také přízpůsobování se životním změnám, důležitost motivace a seberozvoj, to jsou poznatky důležité pro budoucí život člověka (uivo: osobní rozvoj). *Stát a hospodářství* má dát člověku teoretické informace o tom, jaké jsou formy vlastnictví a jejich ochrana. Důležitou součástí je naučit člověka hospodářství s penězi (uivo: majetek, peníze, hospodářství). Člověk se učí nejen o financování v rodině, ale také o toku peněz na úrovni státu (uivo: hospodářství, banky a jejich služby). Jsou podány také základy fungování trhu (výroba, obchod, služby, jejich fungování a návaznost). Nedílnou součástí je princip tržního hospodářství. Jsou to bezesporu principy, se kterými se člověk setkává ve svém životě. *Právo, stát a právo* jak už název napovídá, seznamuje člověka se základy práva, právní řád České republiky, principy demokracie a jednotlivá odvětví práva. *Mezinárodní vztahy, globální svět* učí chápat propojenost dnešního světa a s tím související výhody a nevýhody. V podstatě se dá říct, že tyto témata budou podrobněji charakterizována v kapitole této práce o Analýza učebnic.

4 Pr ezová témata

Podle RVP jsou pr ezová témata povinnou sou částí základního vzd lání. Jsou významnou a nedílnou sou částí pro svou reprezentativnost aktuálních problém sou asného sv ta. M ly by p edev-ím rozvíjet osobnost fláka, v oblasti postoj a hodnot. Procházejí nap í vzd lávacími oblastmi, komplexn propojují vzd lávací obsahy r zných obor . Pr ezová témata jsou rozd lena do tematických okruh , které nabízejí adu témat, zp sob jejich zpracování je jifl v pravomocích -koly. Povinností -koly je zahrnout b hem 1. a 2. stupn v-echna témata, ov-em jak bylo e eno, jejich rozsah, obsah a zp sob, jak budou vyu ována, stanovuje -kolní vzd lávací program.

Dalo by se íct, fle obor společenských v d, tedy ob anská výchova, je velmi interdisciplinární. Zasahuje svým p edm tem do n kolika disciplín, proto by m l být kladen zvý-ený d raz na p edpoklady u itele ob anské výchovy. U itel se musí orientovat v disciplínách, jako je sociologie, politologie, ekonomie, historie a nábofenství, právo, ale i filosofie. Ob anská výchova je jeden z mála p edm t , ve kterém p edev-ím dochází k utvá ení osobnosti fláka, jeho orientace v kařdodenním řivot , flák by m l také získat poznatky o fungování společ nosti a společ enských institucí kolem n j (jednání na ú adech, základní znalosti práva, fungování státu). S tím souvisí i nutnost vkládat do výuky konkrétní a praktické p íklady. U itel ob anské výchovy nesmí zapomenout ve své praxi na to, fle je nutné, aby se neustále vzd lával, zajímal se o aktuální společ enské d ní, sledoval média.⁹

Jako nejreprezentativn j-í zdroj pro rozbor jednotlivých pr ezových témat jsou bezesporu samotné sm rnice ministerstva -kolství, které jsou rozpracovány v jifl zmín ném Rámcov vzd lávacím programu (RVP ZV). Tato kapitola se tak bude opírat o tento zdroj s dopln ním dal-ích. Z jednotlivých pr ezových témat vřdly vyplývají doporu ené o ekávané výstupy, které mají p edev-ím pomáhat u itel m. Výstupy tak mají konkretizovat v domosti, dovednosti, ale také hodnoty a postoje,

⁹ Zbudilová, H., Pavlí íková H. *Výchova k ob anství v praxi (nám ty pro praktikující studenty ob anské výchovy)*. eské Bud jovice: Jiho eská univerzita, 2013, s. 7.

kteřé by si řlák práv díky témat m m l osvojit. Doporu en o ekvan výstupy jsou na rozdíl od o ekvanch nezávazn a mohou se dopl ovat i aktualizovat. Na druhou stranu je z ejm, ře je pom rn obtřln ur it míru jejich dosařen. M ly by tak p edevm usnadnit plánování výuky a zvyt tak její efektivitu. Doporu en o ekvan výstupy jsou zpracovány samostatn pro kařdy tematicky okruh a samostatn pro 1. a 2. stupe .¹⁰

4.1 Osobnostní a sociální výchova

Osobnostní a sociální výchova je dle Valenty (2011) len na do t základních st, kteří autor uvádí jako *Osobnostní rozvoj, Sociální rozvoj a Morln rozvoj*. Rovnocenn témata dvj mořnost u iteli vybrat práv ta, kteří jsou pro konkrtn skupinu řlk p řnosn. Všechna témata de facto sm uj k tomu, aby se řlk choval sociální , tudřl aby nepokovoal jak sebe, tak druhé, spole nost a sv okolí. Osobnostní a sociální výchova se odlišuje od ostatních pr ezových témat p edevm tm, ře jakm si řu ivem je sám řlk a situace b řlnho řivota. Doporu en o ekvan výstupy pro Osobnostní a sociální výchovu jsou na rozdíl od ostatních zpracovány odd lení pro 1. a 2. stupe . Vztahují se individuln k řlkovi a k jeho jednání. Je tudřl p edevm na u iteli, aby u jednotlivých řlk i skupiny, ur il jejich pot eby a teprve na základ toho zvolil pracovní postup.¹¹

Aby se u itel v této problematice lépe orientovali a m li dostatek informací, byl vytvo en metodicky materiál *Podrobn rozpracování tematických okruh a doporu ených o ekvanch výstupů Osobnostní a sociální výchovy pro základní vzd lávání*, kteřy je voln p řstupny na portálu RVP. Kařdy u itel ho tak m ře vyuřřt k p řprav svých hodin, snadno získat podrobn informace a splnit tak veker cíle,

¹⁰ Valenta, J. *Doporu en o ekvan výstupy. Osobnostní a sociální výchova v základním vzd lávání. Metodick podpora pro výuku pr ezových témat v základních řkolch*. Praha: Vzkumny stav pedagogicky v Praze, 2011, s. 7.

¹¹ Valenta, J. *Doporu en o ekvan výstupy. Osobnostní a sociální výchova v základním vzd lávání. Metodick podpora pro výuku pr ezových témat v základních řkolch*. Praha: Vzkumny stav pedagogicky v Praze, 2011, s. 10.

kteé z tohoto tématu vyplývají. Pro tuto práci se tak stal tento dokument velmi dlefitým.

Jak ufl název pr ezového tématu napovídá, je dokument rozd len na dva základní bloky, zvlá– je popisován *Osobnostní rozvoj* a zvlá– *Sociální rozvoj*, t etím blokem je *Morální rozvoj*. Osobnostní rozvoj se dále rozd luje na dal–ích 5 tematických okruh . Jako první je Rozvoj schopností poznávání, který se zam uje p edev–ím na rozvoj smysl , pozornosti, soust ed ní, pam ti, e–ení problém a dovednosti pro u ení a studium. Postupy mají zlep–it soust ed ní a pozornost u fláka, jeho vnímání, zp soby porozum ní, vyufflvat efektivní zp soby zapamatování a uplat uje r zné zp soby efektivního u ení. Tematický okruh Sebepoznání a sebepojetí se soust edí p edev–ím na získání realistického pohledu na sebe samého. Díky sebepoznání dokáffe flák popsat své rysy osobnosti, vliv svých emocí, my–lení a postoj , dokáffe p ijmout i negativní zp tné vazby, dokáffe vyjád it vztah k sob i druhým, je si v dom svých p edností a slabin, zná sv j u ební styl. Sebepojetí zase posiluje vlastní identifikaci a sebeúctu a pomáhá tak vytvá et opory p i e–ení flivotních problém . Tematický okruh Seberegulace a sebeorganizace se soust edí na dv díl í témata Kontrola a regulace, Plánování a organizace. Kontrola a regulace se uplat uje p i aktuálních situacích, tedy cvi ení sebekontroly a sebeovládání. Plánování a organizace má flákovi pomoct organizovat as, u ení a stanovení osobních cíl . Tento okruh se dá vnímat jako mofnost primární prevence sociáln patologických jev . Tematický okruh Psychohygiena umofl uje, aby se flák lépe vyrovnával se stresem. Jedná se jak o prevenci stresu, tak o jednání v jifl nastoleném stresu a jeho následné zbavení. Tematický okruh Kreativita, má umoflnit flákovi vid t a vnímat v ci jinak. Kreativita je v dne–ní dob velmi cen ná a pofladovaná vlastnost. Okruh zahrnuje i sociální kreativitu obohacující mezilidské vztahy.¹²

Druhý blok se d lí na ty i díl í okruhy. Tematický okruh Poznávání lidí napomáhá flákovi jednak poznávání se ve skupin (nap íklad t íd) a poznávání druhých lidí obecn . Typickým tématem je i pozornost v i odli–nostem a hledání výhod

¹² <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (14.1.2015)

v odli-nostech, jedná se o obsáhlé téma mezilidských vztah od rodiny až po celý národ. Nepostradatelným je i naučit žáka, co v něm je důležité na úrovni poznávat (jiné je to u životního partnera a jiné téma v profesních vztazích). Tematický okruh Mezilidské vztahy, jak u něj název napovídá, má za cíl vytvářet dobré vztahy, sdílení, respektování a jistou dávku empatie. Důležité pro naplnění tohoto okruhu je především to, aby se žáci těmito tématy prakticky zabývali, nelze ho správně naplnit pouze na teoretické bázi. Nepostradatelnou součástí okruhu jsou i lidská práva jako regulativní vztah, který má vést k respektování lidských práv a různých forem odlišností. Tematický okruh Komunikace lze shrnout jako porozumění e i t la, zvuk, slova a lidských skutků. Žákovi schopnosti by měly obsahovat aktivní naslouchání, dovednosti pro sdělování verbální i neverbální komunikace, monologické i dialogické dovednosti. Žák musí umět komunikovat v různých situacích a měl by také umět rozpoznat pravdu, lež nebo předstírání v komunikaci. Tento blok je uzavřen tematickým okruhem Kooperace a kompetice. Kooperace je charakterizována jako společné úsilí více osob k dosažení společného cíle, naproti tomu kompetice je jakási soutěž, kdy dosažení cíle jedné strany je podmíněné negativním výsledkem u druhé strany. Žák má díky těmto schopnostem zvládat individuální a sociální kooperace, také by se měl naučit etickému chování v konkurenčním a soutěžním prostředí.¹³

Poslední blok Morální rozvoj se dělí pouze na dva dílčí okruhy. Jak bude dále dokázáno, tento blok se široce prolíná se všemi dosud zmíněnými tématy. Tematický okruh řešení problémů a rozhodovací dovednosti nám dává schopnosti vnímat problém, na který nemáme obvykle jednoznačnou a hotovou odpověď. Vede tedy k řešení problémů osobnostních, vztahových a studijních. Žák se má nejen naučit o jevu zvaném problém, ale má získat i dovednosti, jak problém řešit. Tento okruh se v jisté míře opírá i o prevenci, kdy by žák mohl ve složitých situacích řešit problém třeba užitím drog. Dalo by se říct, že okruh tak zasahuje do různých oborů, ale cílem je právě u řešení problémů zvládat a řešit ho. Zároveň okruhem je Hodnoty, postoje, praktická etika. Témata hodnot a morálky se také prolínají se

¹³ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (16.1.2015)

v-emi tématy Osobnostní a sociální výchovy. Zaměřuje se na hodnotu jako vlastnost, ale i řadu hodnot, který se u každého zna n li-í. Zaměřením na etiku má poskytnout řádkovi p edev-ím orientaci v tom, jaké jsou mravní principy v b řním lidském chování. Je zřejmé, že se zde nejedná pouze o analýzu vlastních postoj a hodnot, ale i o analýzu cizích. řádk si má vytvo it podv domí o mravních kvalitách.¹⁴

V sou asnosti existuje celá řada knižních publikací, které se zabývají tímto tématem. Uitel má také možnost vyhledat informace na internetu. Dá se říct, že je mnoho možností, kde sehnat více informací a materiál o pr ezovém tématu Osobnostní a sociální výchova. Velmi p řnosné jsou konkrétní projekty, kterých se dá sehnat nespo et. Problém není ani nalézt nám ty vyu ovacích jednotek, sady text a návodných otázek. Záv rem je d leflité zmínit, že z hlediska mezipedm tových vztah m řeme vid t úzké propojení tém s každým pedm tem, výjimkou není ani t řlesná výchova.

Velkým p řisp vatelem k tomuto tématu je bezesporu Valenta, který vypracoval nejen řadu ti-t řných publikací, ale i celou řadu řlánk dostupných na internetu. Podává ucelený p řehled didaktiky Osobnostní a sociální výchovy, vná-í své u ební zku-enosti a poukazuje na praktické problémy, nalezneme zde i cíle, témata a metody u řiva.¹⁵ Z řady internetových zdroj řjmenujme nap řklad text, který popisuje, jak propojit u řivo řkolních pedm t s praxí a u řivem ostatních vyu ovacích pedm t , uvádí ře řadu aktivizujících metod.¹⁶

Pro toto pr ezové téma existuje asi nejvíce publikací, kde m řeme řepat jak teoretické poznatky, tak získat inspiraci pro řadu řher a aktivit k rozvíjení schopností doporu ených o řekávaných výstup . Kniha, která se v nuje celému oboru sociální psychologie a je možností, jak získat teoretický rámec pro daný okruh, se řjmenuje

¹⁴ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (16.1.2015)

¹⁵ Valenta, J. *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k řádkovi*. Kladno: AISIS, 2006.

¹⁶ Valenta, J. *Deset praktických princip řroskurikulárního p řístupu k Osobnostní a sociální výchov* . Metodický portál RVP, Praha: VÚP, 2007.

Základy sociální psychologie. Kniha obsahuje téma sociální interakce, základy o poznávání a pozorování druhých, a zároveň ukazuje, jak docházíme k závěru má hodnocení druhých. Jednotlivé kapitoly naznačují, čím se publikace zabývá, jsou to Kontexty sociální interakce (sebepojetí), Konverzace a komunikace, Interakce s druhými (skupinové procesy, vliv prostředí), Vnímání druhých lidí, vliv citlivost a vztahy (interpersonální vlivnost), Postoje, Konflikt a spolupráce (teorie agrese, vliv předpoklady, altruistické chování).¹⁷

Pokud bychom chtěli přejít od teorie k jiným technikám výuky, je možné použít knihu Skupinová dynamika ve školní třídě. Text poskytuje nejen stručné základy skupinové dynamiky, ale také ukazuje řadu aktivit k rozvoji pozitivního života skupiny. Kniha je založena na postupech, které se osvědčily ve skupinových pracích s dospělými, do školního prostředí tak vnáší prostor k diskusi, klade otázku, zda má být školou prostorem, kde probíhá socializace, která je vnímána jako samovolný proces. Současné názory jsou však takové, že pokud se socializace rozvíjí samovolně, nedosahuje se dobrých výsledků. Tento text se přibližuje tomu, jaké má školou možnost v rozvoji osobnosti žáka. V knize najdeme k jednotlivým aktivitám i komentáře a zkušenosti.¹⁸

4.2 Výchova demokratického občana

Toto předmětové téma nejvíce souvisí právě s Výchovou k občanství, ale v žádném případě nemá tuto vzdělávací oblast nahrazovat, cílem je pouze prohloubit znalosti a schopnosti. Hlavním důrazem klade na žákovu schopnost participace a sociální soudržnost jako součást občanského v domění. Doporučené oekávané výstupy jsou rozděleny pro 1. a 2. stupeň, na jichž zmíněné občanské v domění je kladen důraz již od 1. stupně. Žáci by se měli prohlubovat v tématických v domění, že mohou a chtějí

¹⁷ Hayesová, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2003.

¹⁸ Hermochová, S. *Skupinová dynamika ve školní třídě*. Kladno: AISIS, 2005.

aktivně zasahovat do společenského dění a protože toto dění je jim blízké. Jako součást vlastního osobnostního rozvoje by měli vnímat svoji občanskou aktivitu.¹⁹

Na 1. stupni je nutné zhodnotit, v jak velké míře výchovu demokratického občana realizovat, na druhou stranu návaznost na 2. stupeň je velmi důležitá. Jelikož se tato práce zaměřuje na druhý stupeň, nebude zde tato problematika uzavřena. Výchova demokratického občana pro druhý stupeň je členěna celkem na čtyři tematické celky: 1. Občanská společnost a škola 2. Občan, občanská společnost a stát 3. Formy participace občana v politickém životě 4. Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování.

V okruhu Občanská společnost a škola jsou sledovány dvě propojené roviny: žák a jeho škola, škola a její okolí. Žák by měl chápat školu jako svůj životní prostor a také pochopit význam autority (prostednictvím žákovského parlamentu). Tak jako žák pochopí principy fungování žákovského parlamentu a samosprávy, měl by následovně pochopit dění ve škole a jejím okolí, v širším kontextu. Mezi doporučené očekávané výstupy patří schopnost diskutovat o demokratických principech, organizovat činnost žákovských orgánů, kriticky posuzovat kvalitu spolupráce a svůj vlastní podíl.²⁰

Občan, občanská společnost a stát navazuje na předchozí tematický okruh. Oproti předchozímu se však soustředí na porozumění širším vzájemným vztahům a souvislostí, nikoliv ufi pouze jako žák, ale jako občan. Žák by se měl díky tomu identifikovat jako občan, který má práva i povinnosti, umí kriticky uvažovat a naučil se morálně jednat v mezilidských vztazích. Doporučené očekávané výstupy jsou především vysvětlit práva a povinnosti občana, jeho odpovědnost, znát základ Listiny

¹⁹ Jirásková, Karolová, Matějka. *Doporučené očekávané výstupy. Výchova demokratického občana v základním vzdělání. Metodická podpora.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011, s. 3.

²⁰ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (22.2.2015)

základních práv a svobod, flák diskutuje o problémech ob anské spole nosti, chápe pojmy angaflovanost ob ana a minority.²¹

Formy participace ob an v politickém flivot se zam uje na uv dom ní fláka, fle pro vyjád ení názor , p ání a zájm lze vyufflívat –ir–ího prostoru nejl jen ú ast ve volbách. flák by m l získat schopnost prosazovat sociální hodnoty, náboflenské, kulturní i jiné aktivity. Nedílnou sou ástí je i Mediální výchova a Multikulturní výchova. Mezi doporu ené o ekávané výstupy pat í schopnost rozum t volebním systém m, flák má mít v domí o organizacích konající obecn prosp –nou innost, o ob anských sdrufleních, dokáfle diskutovat o ve ejných problémech, navrhuje iniciativu s cílem prosadit konkrétní zájem.²²

Principy demokracie jako formy vlády a zp sobu rozhodování má upozornit fláka, fle hodnoty demokracie mohou být napln ny pouze v rámci demokratického právního státu. Tyto schopnosti flák nezíská pouze popisem, ale konkrétním e–ením politických, spole enských konflikt a otázek. flák by se m l nejen nau it naslouchat názoru jiné osoby, ale pokud je to nutné neustupovat od svého. Mezi doporu ené o ekávané výstupy pat í rozli–ování demokratických a nedemokratických zp sob , jak se e–í konflikt. flák porozumí Ústav eské republiky, vnímá kladn demokratické principy.

Jako u p edchozího pr ezového tématu lze i zde íct, fle v sou asné dob existuje ada kniflních publikací, které mohou podpo it výuku a dají u iteli tu správnou inspiraci, jak za adit téma do výuky. U ebnice, která obsahuje nejen teoretické znalosti, ale také praktické ukázky, je *Právo pro kafldeho*. U ebnici dopl uje metodika pro u itele, která udává konkrétní postup. V knize jsou i pracovní listy, zam ené práv na praktické procvi ení. Základem u ebnice je práce s p íb hem,

²¹ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (25.2.2015)

²² Tamtéfl.

kdy by se flák m l nenásilnou formou nau it e-it konkrétní problémy a konflikty, aplikovat v domosti o právu. D leflité je zavést i diskuzi o daném konfliktu.²³

Jako velmi vhodná publikace je vnímána kniha *Klí ové kompetence a jejich rozvíjení*. Kniha je velmi pestrá a bohatá jak na metody, tak na praktická cvi ení. U itel se zde m fle inspirovat i adou her, které knihu dopl ují a mohou tak obohatit výuku. Jedná se o r znorodé a r zn asov náro né hry. Krom her jsou zde i praktické p íklady a pracovní listy. Klí ové kompetence auto i vnímají jako d leflité hlavn proto, fle dne-ní hektická doba klade na lidi stále vy-í nároky. Existují zde nástroje, které tyto znalosti a dovednosti rozvíjí a upevní na celý flivot. V dne-ní dob by se nem l klást d raz pouze na v domosti, ale p edev-ím se zam ovat na dovednosti, které mají slouflit jako základ pro u ení v jiných p edm tech. Klí ové kompetence Belz a Siegrist d lí do t í oblastí ó sociální kompetence, kompetence ve vztahu k vlastní osob , kompetence v oblasti metod. Tyto kompetence na sebe vzájemn p sobí. Základem flákovy osobnosti by m la být touha m nit se, zdokonalovat a u it se. Belz a Siegrist jmenují základní kompetence ó komunikace a kooperace, e-ení konflikt , e-ení problém a kreativita, p íjímání odpov dnosti, samostatnost a výkonnost, schopnost p emý-let a u it se, schopnost zd vod ovat a hodnotit. Auto i vycházejí v interpretaci t chto kompetencí p ímo z praxe.²⁴

Internetový zdroj, který rozhodn stojí za zmínku, je metodický portál Výchova k ob anství. Cílem tohoto projektu je determinovat d leflitá témata lidských práv. Portál si dává za úkol vytvá et strategické materiály pro ob anské vzd lání. Vytvo it také celonárodní spolupráci ve-kerých subjekt (organizace a -koly). Projekt se nesnaflí vytvá et zcela novou iniciativu, ale naopak propojuje v-echny dosavadní, pomáhá tak, aby organizace mohly nabídnout -kolám své mnohdy kvalitní koncepce pro vzd lávání a i výchovu k ob anství. Proto je na portálu k dispozici ada materiál voln ke staffení. Tyto materiály jsou tematicky rozt íd ny podle klí ových slov.

²³ Kolektiv autor . *Právo pro kafldeho*. 2. Praha: Partners Czech, 2001.

²⁴ Belz, Siegrist. *Klí ové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha: Portal, 2001.

K tomuto pr ezovému tématu zde najdeme hned n kolik materiál ó participace, politika, právo, projevit názor, spolupráce, svoboda, u ím se respektem.²⁵

4.3 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Toto pr ezové téma si dává za cíl, aby flák m l pov domí o tom, fle sou asný sv t je propojený a událost, která se stane daleko od nás, m fle ovlivnit i na-e flivoty. Cílem je pochopit procesy jak ekonomické, sociální, politické, environmentální, tak i kulturní. Obsah tohoto tématu se soust edí na aktuální d ní ve sv t . Podstatn sloflit j-í je zabývat se globálními problémy a chápat rozdíly mezi vysp lými a rozvojovými zem mi. Téma obsahuje nejen témata globalizace, ale zasahují sem i p edchozí pr ezová témata, jako nap íklad problematika lidských práv, spolupráce a e-ení problém . Specifikem tohoto tématu je p edev-ím to, fle se neustále m ní, proto je d leflité reagovat na zm ny. flák by se m l nau it vnímat sebe jako sou ást globální spole nosti. M l by si být v dom, fle jeho chování a jednání m fle mít dopad na celý sv t. V flácích se hlavn uplat uje schopnost argumentovat, vést správn dialog a spolupracovat. Toto pr ezové téma se dále d lí na t i tematické okruhy.²⁶

Okruh Evropa a sv t nás zajímá má fláka nau it aktivn vyhledat informace o vývoji sou asného sv ta a následn je hodnotit a vytvá et si vlastní názor. Nejprve se flák zabývá vlastním okolím, následn má pochopit jeho propojení se sv tem, má tak vnímat své okolí nejen jako sou ást státu í Evropy, ale jako sou ást celého sv ta. Sám název je zvolen tak, aby bylo jasné, fle nás nezajímá pouze na-e blízké okolí, ale fle se zajímáme o celý sv t. Mezi doporu ené o ekávané výstupy lze zahrnout toto: flák dokáfle chápat vzájemné souvislosti mezi sou asnými jevy, zná základní historické milníky, rozumí d vod m evropské integrace a zná dal-í sv tová

²⁵ <http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/index.php> (2.2.2015)

²⁶ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (13.3.2015)

integrační uskupení. Především by měl flák hodnotit situace, které se dějí v Evropě i ve světě, uvědomit si, jaký mají vliv na sebe samého a místo kde žije.²⁷

Objevujeme Evropu a svět opět svým názvem evokuje hlavně to, že je dleflité porozumět jevům a událostem světa jako celku, nikoliv se zaměřovat pouze na Evropu. flák zprostředkovává globální problémy v souvislosti s jeho každodenním životem. Okruh vyvolává především problémové situace a učí, jak tyto situace řešit, dává náhled výhod a nevýhod jednotlivých řešení. Doporučené očekávané výstupy lze shrnout jako porovnání a pochopení nerovnosti ve světě. Dobrým příkladem je porovnání života vrstevníků v různých částech světa. Také porovnání různých vlivů, jako například ekonomických, sociálních či přírodních, na životní styl lidí. Zajímavé také je vyhledat ve svém okolí problém, který má globální přesah. Snažit se najít řešení.²⁸

Jsme Evropané (žijeme ve společném světě) upozoruje především na v domě o tom, že jsme všichni obyvatelé společného světa a všichni jsme za tento svět zodpovědní. flák má tento okruh především naučit globální zodpovědnosti. Celý okruh se u starších fláků zaměřuje především na udržitelný rozvoj, rovné příležitosti a tradiční hodnoty. flák má získat zodpovědnost za sebe a své chování ve světě, ve kterém žije, rozpoznává stereotypy, není lhostejný k problémům druhých, uvědomuje si problémy lidí žijících v obtížných podmínkách a je ochoten pomoci jim, například i aktivní účastí ve volných a veřejných akcích (nesko proti chudobě).²⁹

Pro výuku občanské výchovy může být přínosná sada publikací, které jsou u nás dostupné. Na které se zaměřím především na volný výuku a na které na volnočasové aktivity, přínosné pro učitele však mohou být obě varianty. Příručka, která není

²⁷ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (13.3.2015)

²⁸ Skalická, Dlouhá, Chára, Dvořáková. *Doporučené očekávané výstupy. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Metodická podpora.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011.

²⁹ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (10.3.2015)

ur ena pouze pro u itele, ale obsahuje osv d ené aktivity zam ené na téma Výchova k my-lení v evropských a globálních souvislostech a m fle bohat zpest it výuku, je p íru ka od Hru-ky. Publikace se zabývá jak samotnými mezilidskými vztahy, tak i p írodou a p írodními jevy, s tím souvisí i pou ení, jak se má lov k v p írod chovat. Dal-ím tématem, které odpovídá pr ezovému tématu je globální výchova, p edev-ím pak globální problémy.³⁰

Kombinace jak teoretických poznatk , tak praktických dovedností je kniha *Globální výchova*. Kniha obsahuje adu zajímavých a netradi ních nám t , pro zpest ení mohou být vyuffity i tematické hry. Princip této knihy spo ívá v tom, fle sv t se neustále m ní. Naprosto korespondující s pr ezovým tématem je my-lenka, fle flák nemá být bezmocným obyvatelem tohoto sv ta, ale má mít snahu a schopnosti ovlivnit sv t kolem sebe. Aktivity jsou zam eny i na rozvoj komunika ních schopností a vnímání.³¹

D kazem, jak spojit toto pr ezové téma i s dal-ími p edm ty a vytvo it tak nap íklad společný projekt, je kniha *Výchova k my-lení v evropský a globálních souvislostech* (2010). Tato publikace byla ur ena spí-e pro u itele geografie, ale podává tak jiný pohled na problematiku. Pr ezové téma je zde chápáno jako dozvídání se o flivot v jiných zemích, je dopln no záflitky a zku-enostmi samotných flák z Evropy a sv ta. Objevujeme Evropu a sv t je zde pojmáno jako flivot a styl flivota Evropan , jejich vzd lávání, propojení na-í zem s Evropou, nezapomíná se ani na státní a evropské symboly. Jsme Evropané má v flácích zakotvit evropanství, kdy se fláci u í mezníky evropské civilizace, evropskou integraci, instituce Evropské unie, mezinárodní organizace. Po získání teoretických znalostí se flák dostává k tomu, co Evropu spojuje a naopak rozd luje. Jak bylo zmín no, jedná se p edev-ím o publikaci vhodnou do zem pisu, av-ak pro toto pr ezové téma velmi p ínosnou.³²

³⁰ Hru-ka, J. *Globální a environmentální výchova na pobytových akcích*. Ekocentrum: Paleta, 2005.

³¹ Pike, G., Selby, D. *Globální výchova*. Praha: Grada, 2004.

³² Baar, Houdková. *Výchova k my-lení v evropských a globálních souvislostech. U ební text k pr ezovému tématu podle RVP ZV*. Praha: Nakladatelství eské geografické společnosti, 2010.

4.4 Multikulturní výchova

š Multikulturní výchova v základním vzdání odráží svým pojetím aktuální změny ve společnosti.³³ Nové pojetí této výchovy se hlásí k tzv. transkulturnímu přístupu, existují tak souasně dva přístupy: přístup kulturně-standartní a transkulturní.³⁴

Prázdné téma má podle RVP ZV pět tematických okruhů: *Kulturní diference, Lidské vztahy, Etnický proud, Multikulturalita a Princip sociálního smíru a solidarity*.

Tematický okruh Kulturní diference vyvolává především osobní zkušenosti žáka, která je rozvíjena o zkušenost z konkrétního jednání. Žák by měl získat zkušenosti s odlišným chováním, nejlépe jaké očekával, umět přiměřeně reagovat v situacích, kdy se někdo stane obětí etiketizace, zároveň rozumět situacím, kdy člen nějaké sociální skupiny nesplňuje charakteristiky, je-li jsou této skupině popisovány, v první řadě má zkušenost s projevy kulturní rozdílnosti. Žák by měl mít zakotveny různé symboly a rituály z rodiny i svého blízkého okolí, je-li jsou mu blízké.³⁵

Lidské vztahy, jak už název napovídá, se soustředí především na udržování dobrých mezilidských vztahů a úspěšnou interakci s lidmi ve svém okolí. Žák by měl poznat projevy xenofobie a diskriminace, tím pádem by měl být schopen řešit konflikty, které v těchto situacích mohou nastat. Jakékoliv rozdíly mezi lidmi by žák neměl vnímat jako problém při kontaktu s ostatními. Žák dokáže popsat, jak projevy xenofobie mohou narušit mezilidské vztahy. Jelikož chápe problém především v rámci kterým sociálním skupinám, je tak schopen uvést konkrétní příklady. Žák by byl

³³ Valenta, J. *Doporučené očekávané výstupy. Osobnostní a sociální výchova v základním vzdávání. Metodická podpora pro výuku prázdných témat v základních školách*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011, s. 44.

³⁴ http://www.varianty.cz/download/pdf/pdfs_70.pdf (14.2.2015)

³⁵ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (28.3.2015)

schopen aktivně se zapojit a pomoci tak druhým lidem, projevuje se u něj solidarita.
36

Okruh, kde je důležité zhodnotit schopnosti žáka především jeho vku, je Multikulturalita. Rozvíjí se zde nejen schopnost komunikace a vzájemného dorozumívání, ale také kritický pohled na informace, které získáváme ohledně interkulturní problematiky. Žáci jsou si v domě, které projevy ve verbální a neverbální komunikaci se mohou lišit, proto nemohou být hned vnímány negativně. Jelikož žák chápe rozdílnosti mezi kulturami, uvědomuje si také možné problémy v soužití různých kultur, na základě toho je schopen diskutovat o tom, jak tento problém můžeme řešit a jak toto soužití pozitivně ovlivňovat.³⁷

Princip sociálního smíru a solidarity se na prvním stupni základní školy zaměřuje na nejbližší okolí, ale na druhém stupni dochází k posunu na celou společnost. Žáci se učí především vyhledávat řešení, jak podporovat sociální soudržnost a stabilitu. Doporučené očekávané výstupy si dávají za cíl, aby měl žák povědomí o tom, jak jsou porušována základní lidská práva, jak nerovnosti mezi lidmi způsobují ve společnosti nestabilitu. Věnuje si kolem sebe, jak dochází k vytlačování jedinců ze společnosti na základě sociokulturních odlišností. Jako v prvním okruhu by se měl žák aktivně zapojovat a podílet se na udržování soudržnosti ve společnosti.³⁸

Jako velmi zdařilá publikace k této problematice je kniha *Nám ty pro multikulturní výchovu*. Kniha nenásilně seznamuje s kulturou a životem jiných národů, především s příslušníky, se kterými se denně setkáváme. Kniha vyniká především variací různých aktivit pro žáky. Každá kapitola je uvedena teoretickou částí, která je

³⁶ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (28.3.2015)

³⁷ Valenta, J. *Doporučené očekávané výstupy. Osobnostní a sociální výchova v základním vzdělávání. Metodická podpora pro výuku prázdných témat v základních školách*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011.

³⁸ Valenta, J. *Doporučené očekávané výstupy. Osobnostní a sociální výchova v základním vzdělávání. Metodická podpora pro výuku prázdných témat v základních školách*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011.

nezbytná. Kniha poskytuje náhled na různé státy a fláci se s nimi praktickými
innostmi seznamují. I když je kniha doporuována spíše jako prvotní seznámení
flák s multikulturní výchovou, lze zde nalézt inspiraci pro aktivity na druhý stupeň.
Všechny kapitoly jsou v knize podobně strukturovány.³⁹

U tohoto prázdného tématu je důležité zdůraznit, že se jedná o velmi citlivé téma.
Učitel musí dbát především na to, aby neurazil nebo nezneškodnil některého z fláků.
K tomuto tématu musí být postupováno s velkou opatrností a prázdné hodiny by měly
být pečlivě naplánovány. Učitel by si měl dávat pozor na to, aby do hodin nevnášel ať
příliš osobních zkušeností, ale aby postupoval objektivně. Tyto rady nabízí další
publikace, která byla pro tuto práci vybrána.⁴⁰

Zajímavými projekty pro zpestření hodin jsou projekty *Cassiopeia*. Vzniklo několik
metodických listů pro učitele, které jsou zaměřeny pro fláky druhého stupně. Cílem
tohoto programu je, aby fláci získali různé pohledy na situace z každodenního života
a byli schopni nahlížet na ně z pohledu širších druhých. Hlavní myšlenkou je, že flák
hraje určitou roli, kdy se dostane do nešťastných situací a jeho úkolem je najít z nich
výhodisko. K vyřešení je nutné komunikovat a spolupracovat s ostatními.⁴¹

4.5 Environmentální výchova

Práv tato výchova prošla v posledních desítkách let velkou proměnou, zobrazuje
vztah člověka k přírodě a zejména chování člověka k přírodě. Tato problematika byla
v 90. letech a v letech předtím velmi zanedbávána. V současnosti trvale udržitelný
rozvoj (environmentální výchova) zasahuje do mnoha oblastí jak v domácnosti, tak
každodenního života, proto se klade velký důraz na tuto výchovu už od útlého věku
děti. Základní ustanovení dle Zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění

³⁹ Cílková, Eva Šönerová. *Náměty na Multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy*. Praha: Portál, 2007.

⁴⁰ Moree, D. *Czechkid: metodické náměty pro pedagogy*. Praha: British Council, 2007.

⁴¹ http://www.cegv-cassiopeia.cz/storage/1342263258_sb_ruzne_uhly_pohledu.pdf (15.2.2015)

později v edpis . šFederální shromáždění české a Slovenské Federativní Republiky, vycházejíc ze skutečnosti, že lov k je spolu s ostatními organismy neoddelitelnou součástí přírody, připomínajíc si pirozenou vzájemnou závislost lovk a ostatních organismů, respektujíc přitom právo lovk a p etvá et přírodu v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, v domo si své odpovědnosti za zachování přírodního prostředí budoucím generacím a zdrazujíc právo na přírodní prostředí jakožto jedno ze základních práv lovk a.õ

Hlavním cílem je v rámci vypstovat odpovědné environmentální chování. řáci si řáci uvdomují dopady svého chování na životní prostředí a mají snahu se zapojit do aktivit ke zvýšení kvality životního prostředí. Specifikem tohoto přezového tématu je, že doporučené očekávané výstupy jsou přizny k nově vymezeným klíčovým tématům, která zdrazují rozvoj osobnosti řáka ve smyslu odpovědného environmentálního chování. Klíčová témata jsou provázána přti propojujícími tématy. Ta by měla být zařazena do výuky věchna a v dané návaznosti, jejich charakteristika by měla být návodem k dosažení doporučených očekávaných výstupů. Propojující témata jsou Vztah k místu, Přesvědčení o vlastním vlivu, Osobní odpovědnost, Kooperativní dovednosti, Environmentální postoje a hodnoty. Stávající tematické okruhy podle RVP ZV (uvedené v závorkách) se prolínají s klíčovými tématy ó Senzitivita (Vztah lovk a k prostředí), Zákonitosti (Ekosystémy základní podmínky života), Problémy a konflikty (Lidské aktivity a problémy životního prostředí, Vztah lovk a k prostředí), Výzkumné dovednosti a znalosti (Ekosystémy, Základní podmínka života, Lidské aktivity a problémy životního prostředí), Akční strategie (Lidské aktivity a problémy životního prostředí, Vztah lovk a k prostředí).⁴²

Senzitivita má vyjadřovat především citový vztah k přírodě, zvířatům a rostlinám. Právě senzitivita k životnímu prostředí podnucuje řáka k aktivní ochraně přírody. Hlavní aktivitou je zajistit řáka kontakt s přírodou. Na druhém stupni ZTM se senzitivita rozvíjí pomocí diskuze o ohrožení přírody v blízkém okolí, sledování

⁴² <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (26.3.2015)

film a vlastních příběhů fláků. Klíčové téma Zákonitosti se neobejde bez znalosti základních zákonitostí v přírodě, kterých nalezneme nespočet (například vztahy mezi organismy a prostředím). Na druhém stupni jsou nezbytné znalosti z oblasti přírodních věd. Klíčové téma Problémy a konflikty se zabývá současnými problémy životního prostředí. Nejlepší metodou řešení konfliktu je společenská diskuze. Toto klíčové téma může být rozvíjeno až po správném pochopení senzitivity a porozumění ekologickým principům, což zdůrazňuje návaznost těchto klíčových témat, jak již bylo zmíněno. Na druhém stupni by se fláči měli vnovat spíše lokálními problémy. Samozřejmě by mělo dojít k pochopení souvislostí mezi problémy. Klíčové téma Výzkumné dovednosti a znalosti dává možnost flákům chápat a analyzovat environmentální problémy, formulovat základní výzkumné otázky a následně tak navrhovat postup řešení. Nejprve postup probíhá pod vedením učitele a následně se fláči snaží vyřešit problém sami. Fláči tak samostatně dochází k analýze. Nedílnou součástí je i závěr, kdy fláči prezentují výsledky svého zkoumání. Klíčové téma Akční strategie je konečná fáze flákového zkoumání a analýzy, je nezbytná pro to, aby problém vedl k nejproduktivnějším výsledkům, tedy k odpovědnému environmentálnímu chování. Toto téma kontinuálně navazuje na předchozí, kdy fláči potom, co analyzují problém, mají schopnosti a vlivy k jeho řešení (jak správně napsat dopis, který bude situaci řešit, jak sehnat finanční prostředky, jak získat potřebné informace).⁴³

Propojující témata není nutné podrobněji vysvětlovat, jejich název vystihuje, k čemu směřují. Vztah k místu rozvíjí náklonost fláka k oblasti, kde žije. Přesvědčení o vlastním vlivu rozvíjí v flákovi přesvědčení, že má možnosti ovlivňovat svým chováním a jednáním životní prostředí. Osobní odpovědnost rozvíjí v flákovi uvědomění, že má zodpovědnost za problémy životního prostředí. Kooperativní dovednosti se rozvíjejí u všech klíčových témat, schopnost kooperace vede k dobré spolupráci a k lepším výsledkům při řešení problémů. Environmentální postoje jsou chápány jako obecné kvality, které jsou společností ceněny, s tím související

⁴³ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (26.3.2015)

environmentální hodnoty, které flák zaujímá k flivotnímu prostředí (je dobré t ídit odpad).⁴⁴

Ke každému klí ovému tématu lze najít adu publikací. Souborem afl padesáti ekoher, které rozvíjejí p edev-ím senzitivitu, nabízí publikace od Josepha Cornella. Tento soubor se do kal pom rn velké popularity. Jako p íklad lze uvést hry Mikrostezky i Hledání svého stromu. V t-ina t chto her probíhá v p írod , proto se pro b flnou výuku stávají asov náro né, ov-em i tak stojí za pozornost. K této publikaci existují i webové stránky www.sharingnature.com.⁴⁵ Pokud chce pedagog rozvíjet v flácích znalosti zákonitostí, lze pouflít sbírku her Hrajeme si na p írodu, které nejsou náro né na pochopení ani asov náro né. V t-ina her je pohybov zalofna, proto by mohly být fláky oblíbené. Hry jsou zalofeny na rozvíjení klí ového tématu Zákonitosti, proto zde najdeme hry, které se zabývají p írodnými zákonitostmi nebo vztahy mezi lidskou inností a flivotním prostředím, jak se vzájemn ovliv ují.⁴⁶

Za velmi zajímavý u ební materiál lze považovat soubor *Bohou– a Dá-a: Klima v tísní*. Tento u ební materiál se v nuje lidským práv m, ekonomické globalizaci a klimatickým zm nám. Celou knihu provádí dva studenti Bohou– a Dá-a. My-lenkou je, fle propojenost sv ta považujeme za samoz ejmou, fle si uv domujeme, jak nás události z druhé strany sv ta mohou ovliv ovat. Pedagogové tak nestojí p ed lehkým úkolem, a to nau it fláky dovednostem, které jim pomohou e-ít problémy v každodenním flivot , a zárove z nich vychovat zodpov dné ob any, kte í nejsou lhostejní k problém m jak v okolí, tak ve vzdálených oblastech. Kniha je sestavena tak, aby se z ní pedagog dozv d l jak základní informace, tak výukové lekce pro studenty. Je zde sedm kapitol: Je klima v tísní, Za co mohou emise, Jak se zm ní na-e planeta, Co dál, Recepty na e-ení, Jak se p izp sobit,

⁴⁴ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (16.2.2015)

⁴⁵ Cornell, J. *Sharing Nature with Children Volume I and II*. Nevada City. CA : DAWN Publications, 1979.

⁴⁶ Kolektiv autor . *Hrajeme si na p írodu*. Brno: Lipka, 2008.

Odpovědnost nás všechny. Každá kapitola nejdříve podává pochopitelným způsobem důležité informace, teoretické poznatky, pak následuje aktivita na dané téma. Aktivita jsou dobře popsány, hned v úvodu zjistíme, co potřebujeme, jaké cíle splujeme a jak jeinnost asov náro ná.⁴⁷

4.6 Mediální výchova

Problematika tohoto přezového tématu prošla v poslední době mnoha změnami. Pro začátek je třeba zmínit, že pod pojmem masová a síťová média je chápán tisk, rozhlas, televize, internetová média a sociální síť. Děti jsou dnes pod velkým tlakem masových médií a dostává se k nim i velké množství informací, které je třeba filtrovat o co je pro ně podstatné a důležité. Velkou roli v této problematice mají rodiče a nejbližší rodina dítěte. Náplní každého dne se u většiny dětí stala televize, ta je bezpochyby nejdostupnější. Před televizní obrazovkou tráví i několik hodin, zde je již zmíněná role rodičů, aby tento čas omezili a dohlédli na obsah sledovaných pořadů. Druhým nejbližším masovým médiem, se kterým se děti setkávají denně, je internet. Ten je bezpochyby potencionálním zdrojem informací, ale je zde i známé riziko jeho používání. Rodiče by se tak měli zapojit do mediální gramotnosti dítěte a měli by dohlížet na to, kolik času dítě tráví s médii, a zejména jaké informace se zde dozvídá. Problémem se mnohdy stává, že děti jsou v práci s masovými médii daleko zkušenější než jejich rodiče o tzv. generací konflikt. Druhou nepostradatelnou roli hraje i škola a musí tak zahrnout mediální výchovu do svého výchovného konceptu.

Masová a síťová média v současné době představují významný faktor při primární i sekundární socializaci. Aby se dítě dobře orientovalo ve společnosti, musí umět zpracovat, hodnotit a používat podněty, které k němu přicházejí od okolí, i prostřednictvím právě masových médií. Doporučené očekávané výstupy se zaměřují především na to, aby dítě umělo aktivně využívat média, zároveň toto využití podrobovat kritické reflexi a držet si určitý odstup. Mediální výchova je v posledních letech rozvíjena o velmi podstatnou část o bezpečné užívání médií. Toto doplnění se

⁴⁷ Kolektiv autorů. *Bohouša Dáča: Klima v tísni*. Praha: Lov k v tísni, 2009.

dostává do pop edí s rozmachem sociálních sítí. Po zvládnutí této problematiky a dalších ó d jiny médií, role médií ve spole nosti, mediální produkce, prost edky mediální komunikace, m fleme mluvit o mediální gramotnosti fláka. St flejním tematickým okruhem je Kritické tení a vnímání mediálního sd lení. Mediální výchova je klí ová hlavn pro druhý stupe ZTM Pro první stupe byl vytvo en tematický okruh Mediální propedeutika.⁴⁸

Tematický okruh Kritické tení a vnímání mediálních sd lení se zam uje na rozvoj jifl zmi ovaného kritického p ístupu k mediálním sd lením. Za pomoci tohoto okruhu by m li fláci rozum t n kterým výrazovým prost edk m poufřivaných v médiích. M li by být schopni rozpoznat, kdy se s nimi média snaží manipulovat, a uv domovat si, fle taková situace m fle nastat. flák také dokáfle rozeznávat rozdíl mezi seriózním a bulvárním médiem, zná jejich typické znaky. Tematický okruh Interpretace vztahu mediálních sd lení a reality u í fláka rozpoznat, co je reálné. Média nám ukazují, co se nap íklad ve sv t stalo (zprávy), ostatní je fikce, sama média jsou ale reálná. Média jsou celkov zdrojem zku-eností. Tematický okruh Stavba mediálních sd lení, jak ufl název napovídá, ukazuje, fle stavba v-ech mediálních sd lení má podobnou strukturu (zpravodajství). flák by na základ tohoto okruhu m l pochopit, fle média, která jsou sou ástí jeho kařkdodenního řivota, jsou i jakýmsi obrazem sou asné spole nost a skrz n m fle poznávat spole nost, ve které řlije. Tematický okruh Fungování a vliv médií ve spole nosti odkrývá flákovi poznatky o mediální produkci a on díky tomu chápe, jakou roli hrají média v dne-ní spole nosti. Rozpoznává i to, jaký vliv mají média na řivot lov ka (názory, řivotní styl, morálka). flák zná i jednotlivé mediální profese.⁴⁹

K této problematice je vhodné vyufflit sta *Média jako pedagogické téma*. láněk dává p edev-ím jednoduchý a p ehledný teoretický podklad. Jsou zde ukázány t i

⁴⁸ <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf> (10.3.2015)

⁴⁹ Valenta, J. *Doporu ené o ekávané výstupy. Osobnostní a sociální výchova v základním vzd lávání. Metodická podpora pro výuku pr ezových témat v základních řkolách*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011.

možné úhly pedagogického pohledu na média a významná socializační instituce, kulturní oblast, zdroj pro nové chápání pojmu vzdělání a výchovy. Zdrojem pro učitele jsou pojmy masová komunikace a masová média. Autorka uvádí několik svých teorií socializačních účinků médií, což dává učiteli vhled do této problematiky. Velmi zajímavá je část, kdy jsou shrnuty empirické účinky masové komunikace. Nejzajímavější zkoumanou oblastí účinků médií je jejich vztah k agresivnímu chování. Autorka zde opět uvádí jednu svou uznávaných výzkumů, které toto kontroverzní téma zkoumaly. Právě tato problematika je pro žáky velmi zajímavá a může tak zpestřit hodinu. Autorka uvádí, že u nás jsou tři pilíře socializace a to rodina, škola a média.⁵⁰

⁵⁰ Trávníková, K.. *Média jako pedagogické téma*. Pedagogika, 2004, ročník 54, číslo 1, s. 20-34.

5 Analýza učebnic obanské výchovy

Tato kapitola má charakterizovat učebnice, podle kterých probíhá výuka obanské výchovy na základních školách. Důležitou je propojenost s praktickou částí této diplomové práce, kde bylo také zjištěno, které učebnice vyučující používají, v nichž případech učitelé komentovali, zda jsou s učebnicemi spokojeni. Je jasné, že jsou zde zmíněny pouze učebnice, které jsou schváleny a mají platnou schvalovací doložku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Schvalovací doložky byly aktualizovány 30. března 2015. Dle zdroje MŠMT je zde uveden seznam učebnic pro základní vzdělání sloužící k výuce obanské výchovy: (MŠMT 2015)

- Sada učebnic Obanská výchova od nakladatelství Fraus pro 6. a 9. ročníky a odpovídající třídy víceletých gymnázií.
 - JANOŠKOVÁ, Dagmar, Monika ONDRÁŠKOVÁ a Anna EILOVÁ. *Obanská výchova 6: s blokem Rodinná výchova: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2003, 144 s. ISBN 80-7238-207-1.
 - JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Obanská výchova 7: Rodinná výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2004, 128 s. ISBN 80-7238-325-6.
 - JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Obanská výchova 8: Rodinná výchova 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2005, 144 s. ISBN 80-7238-393-0.
 - JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Obanská výchova 9: Rodinná výchova 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2006, 152 s. ISBN 80-7238-528-3.
 - JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Obanská výchova 6: učebnice pro 2. stupeň ZŠ odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2012. 120 s. ISBN: 978-80-7238-397-9.
 - JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Obanská výchova 7: učebnice pro 2. stupeň ZŠ odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013. 114 s. ISBN: 978-80-7238-879-0.

- JANOŤKOVÁ, Dagmar. *Ob anská výchova 8: pro základní -koly a víceletá gymnázia: [nová generace]*. 1. vyd. Plze : Fraus, 2013, 111 s. ISBN 978-80-7238-899-8.
- JANOŤKOVÁ, Dagmar. *Ob anská výchova 9: pro základní -koly a víceletá gymnázia: [nová generace]*. 1. vyd. Plze : Fraus, 2014, 104 s. ISBN 978-80-7489-012-3.
- Další asto pouffívanou sadou na základních -kolách je Výchova k ob anství od nakladatelství Nová -kola:
 - SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ KRAJÍ KOVÁ. *Výchova k ob anství 6: doporu ujeme pro 6. ro ník základní -koly a primy víceletého gymnázia*. 4. vyd. Brno: Nová Ťkola, 2014, 76 s. ISBN 978-80-7289-568-7.
 - LUNEROVÁ, Jitka, Radim ŤRBA a Monika SVOBODOVÁ. *Výchova k ob anství: doporu ujeme pro 7. ro ník základní -koly a sekundy víceletého gymnázia*. Brno: Nová Ťkola, 2012, 79 s. ISBN 978-80-7289-117-7.
 - LUNEROVÁ, Jitka, Radim ŤRBA a Monika SVOBODOVÁ. *Výchova k ob anství: doporu ujeme pro 8. ro ník základní -koly a tercie víceletého gymnázia*. Brno: Nová Ťkola, 2011, 95 s. ISBN 978-80-7289-253-2.
 - LAICMANOVÁ, Antonie. *Výchova k ob anství 9: doporu ujeme pro 9. ro ník základní -koly a kvarty víceletých gymnází*. Brno: Nová Ťkola, 2012, 88 s. ISBN 978-80-7289-404-8.
- APEK, Robert et al. *Výchova k ob anství: u ebnice pro 6. afl 9. ro ník ZŤM*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012, 520 s. ISBN 978-80-7435-187-7.
- MÜLLER, Old ich, Milan VALENTA a Ivana HAVLÍNOVÁ. *Ob anská výchova pro 6. ro ník základních -koly a odpovídající ro ník víceletých gymnází*. 1. vyd. Praha: ALBRA, 2015. ISBN 978-80-7361-097-5.

- LAVICKÝ, Martin et al. *Účební atlas Dnešní finanční svět pro základní školy a víceletá gymnázia se schvalovací doložkou MŠMT*. Praha: TERRA-KLUB, 2012, 63 s. ISBN 978-80-902282-8-3.

Po té, co byly zmíněny všechny dostupné učebnice, je třeba zhodnotit jejich obsah a kvalitu. V následující kapitole, tak bude popsán obsah učebnic. Zejména pro základní školu je nutné, aby učebnice obsahovaly nejen potřebný teoretický rámec, ale aby byly pro žáky zajímavé a poutavé. Je důležité zmínit, že z výsledků dotazníkového šetření, které proběhlo pro účely této práce, vyplynulo, že naprostá většina dotázaných pedagogů poukazuje i výuce učebnic od nakladatelství Fraus. Jen v několika případech byly uvedeny sady učebnic od nakladatelství Nová škola. Jiné učebnice se neobjevily v seznamu. Z toho vyplývá, že největší pozornost bude kladena právě na nakladatelství Fraus, v menší míře pak Nová škola. Pro úplné doplnění nakladatelství Albra (Müller, Valenta, Havlínová) vydává svoji učebnici až 18. května 2015.

5.1 Učebnice Občanská výchova, nakladatelství Fraus

Tato sada učebnic je určena pro 6. až 9. ročníky základních škol a odpovídající ročníky víceletých gymnázií. Každá učebnice se dělí na dva bloky, blok občanská výchova a blok rodinná výchova. Ke každé učebnici je k dispozici také *Občanská výchova, rodinná výchova příručka pro učitele*. Tato praktická příručka pomáhá učitelům při přípravě na vyučovací hodiny. Najdeme zde návrhy cílů, které jsou zaměřeny na znalosti, dovednosti a postoje žáků, řešení zadaných úkolů, doplňující cvičení a náměty k diskusi. Dále také uvádí doporučení týkající se výuky témat, aktivity a přílohy k interaktivnímu a kooperativnímu učení. Nepostradatelnou součástí jsou i aktivity, které se zaměřují na rozvíjení zvědavosti, vyhledávání a zpracování informací, rozvíjení tvůrčíinnosti a spolupráce s ostatními. Učitel může využít i pracovní listy, které doplňují témata každou kapitolu. Autor příručky nezapomněl ani na návrh osnov tematického plánu a doporučenou literaturu. Každá kapitola v této příručce začíná uvedením znalostí a v domostí, dovedností a postojů, které by měl žák získat. Pro přehlednou strukturu obsahuje příručka sadu symbolů

například cíl, motivace, práce s uivem, roz-i ující aktivita, li-ta, mezipedm tové vztahy, e-ení otázek a poznámky.

Na první pohled jsou uebnice p ehledn a srozumiteln len ny. Hlavní text je dopln n fotografiemi a obrázky. Hned na za átku je flák seznámen se strukturou uebnice, co znamenají jednotlivé znaky, co a kde v uebnici najde. Nachází se zde totiž řada dopl ujících otázek, úkol a zajímavostí. Pro zpest ení výuky je zde nám t na adu her, aktivit a pokus . Tyto zmín né aktivity, které kapitoly obsahují, jsou uvedeny v postranních li-tách. Uebnice klade velký d raz na mezipedm tové vazby a ásto fláky vybízí k vyhledání informací z jiných vyu ovacích p edm t . Na konci kařdé kapitoly nebo tematického celku je shrnutí pořadovaných poznatk , které by si m l flák odnést. Co lze této sad uebnic vytknout je pom rn málo textu, tudíž i mén informací a uitel je tak nucen flák m dopl ovat uivo. Nelze ale toto tvrzení íct o v-ech kapitolách, jedná se jen o n které. Toto m fe být spat ováno jako jediná nevýhoda v porovnání s uebnicemi od nakladatelství Nová -kola, které je charakterizována v následujícím textu. Autorka této práce sama vyu uje podle této uebnici a považuje ji za zda ilou.

5.1.1 Ob anská výchova pro 6. ro ník

Kapitola *lov k v rytmu asu* seznamuje fláka s fyzikální veli inou as. Nejen, fe se zd raz uje, fe as se nezastaví, jak se vyvíjelo jeho m ení, ale také jak as smyslupln vyuffít. fláci se mají zamyslet, p i kterých aktivitách jim as utká rychleji a kdy naopak. Zmín ny jsou i na-e nejznám j-í hodiny ó orloj, kdy mají fláci zavzpomínat na jeho historii. Co znamená letní as a jaké m fe tato zm na p iná-et potíffe. Zbylá ást kapitoly se zabývá cyklem p írody. flák zná ze svého flivota, fe n které jevy se v p írod pravideln opakují, na této skute nosti je vysv tlen vznik kalendá e. Vhled do historie vysv tluje d vody vzniku r zných kalendá . Aby si flák uv domil d leffitost kalendá e, zmi uje se, co se v pr b hu roku periodicky opakuje a jaké jevy jsou pro jednotlivá ro ní období typické. Tato kapitola je spojena se slavnostmi a zvyky v pr b hu celého roku.

Kapitola *Rodinný flivot* upev uje flákovi pov domí o d leffitosti rodiny a rodinných vztah . N kdy v-ak nemusí ideáln fungovat, proto je flák seznámen i s pojmy

neúplná rodina a Úmluva o právech dítěte. Flák si má uvědomit, co mu rodina dává a zároveň co on přináší své rodině. Rodina není pouze nejbližší okruh lidí, ale flák si má uvědomit, kdo všechno do jejich rodiny patří, proto se u něj vzdálenější příbuzenské vztahy a jednotlivé pojmy s tím související. I když se u ebnice zmiňuje o upadajícím trendu manželství, zdrazuje jak je manželství pro partnery důležité. Jaké jim přináší výhody a jaké jsou podmínky vzniku manželství. Součástí rodiny je bezpochyby pokračování narození dítěte. Rodina má flákovi poskytnout pocit bezpečí, proto by si měl být v domě, kde se na svou rodinu může obrátit kdykoliv bude mít pocit ohrožení. Pokud to v rodině takto nefunguje, flák musí vědět, kde jsou i jiné způsoby, jak se může bránit. Flák si musí také uvědomit, že jsou děti, které jsou bez rodiny úplně stoupská péče, pomoc na dálku a dětské domovy.

Do nejbližšího okolí fláka hned po rodině patří škola, proto následuje kapitola *Škola jako základ života*. Fláci vědí, že je povinná školní docházka, na základě této kapitoly by si ale měli uvědomit, že učení člověka doprovází celý život. Flák se seznamuje se systémem narození školství, ví, že každá škola má svá pravidla a školní řád. U ebnice se snaží dát flákovi návod, jak se efektivně a snadně učí.

Logicky navazující kapitolou je *Domov je tam, kde*. Jelikož se jedná o téma, kterému může být pro ně které fláky citlivé, musíme stále zdrazovat, že pod pojmem domov si každý představí něco jiného. Tato kapitola však domov představuje jako místo, kde žijeme. Jedná se tedy o obec a její řízení. Flák se tedy seznamuje se základními rysy a principy fungování obce.

Po získání znalostí o obcích se učivo rozírá na národní stát, název této kapitoly je *Má vlast*. Život v jednotlivých regionech narození státu může být různý a jednotlivé regiony mají své zvláštnosti a zvyky, fláci tak mají připravit na jednotlivé rozdíly. Jelikož žijeme v multikulturní společnosti, musí se fláci naučit tolerance a pochopit, že nevěchní obyvatelé narození státu mají českou národnost. V rámci této kapitoly jsou mimo jiné rozebírány i státní symboly České republiky, malý a velký státní znak, hymna a jiné. Nedílnou součástí je i Česká republika jako demokratický právní stát, kdy flák získává základní poznatky o principech a fungování narození státu. Na efektivní základní rozdělení na moc výkonnou, zákonodárnou a soudní. Kapitola, která se

zabývá historií, dleřitými milníky naší země, známými osobnostmi a významnými památkami se nazývá *Z historie*.

Miniúvod do lidských práv, jak uřl název napovídá, má řlák uvést do této rozsáhlé problematiky. V-ichni lidé jsou si rovni a naše společnost odmítá diskriminaci, rasismus nebo xenofobii. řlák zná ze svého okolí, řle nkte í lidé se mohou li-it, například barvou pleti, p vodem í m řle být n jakým zp sobem hendikepovaný, cílem v-ak je vytvo it v řlácích toleranci a porozum ní. řlák má také znát základní lidská práva, aby se í on neocítl v ohrožení.

Společná témata pro obanskou výchovu a rodinnou výchovu jsou *První pomoc* a *Kalendá*. Kapitola *Kalendá* provádí řlák celým rokem jednotlivými měsíci, s jejich charakteristikou, zvyky a tradicemi. V jednotlivých měsících jsou uvedeny státní svátky a tradice, které jsou s tímto měsícem spojeny. O em se v-ak kapitola nezmi uje, jsou významné dny.

Druhá část učebnice je věnována rodinné výchově. Zde jsou kapitoly *V-ichni jsme lidé, život v rodině a mimo ni*, *Rozvoj osobnosti*, *Osobní bezpečí*, *Péče o zdraví, reflexe dne*, *Zdravá výřtva*, *Zneuřtívání návykových látek*.

5.1.2 Obanská výchova pro 7. ročník

První kapitola *život mezi lidmi* je logicky rozdělena na jednotlivé části o *Vliv rodiny*, *Ve škole*, *Mezi vrstevníky*, *Komunikace*, *Média*. Cílem řlaku je úplný přez jednotlivými oblastmi řlakového života. Stejně jako v předchozím ročníku si řláci upevní představy o dleřitosti funkční rodiny, jak rodina má fungovat a co má každému členu rodiny zajistit. Škola je představena jako místo, kam se dítě dostane z dleřin známého prostředí rodiny do prostředí života společnosti. řlák se musí naučit vytvářet sociální vztahy. Navozuje se í velmi citlivé téma jako je šikana, řlák musí získat dovednosti, jak se jí bránit í pomoc ostatním, kte í jsou v ohrožení. Nebezpečí, které si řlák nemusí uv domit, na něj m řle řhat í mezi vrstevníky. Proto navazuje kapitola, která ukazuje jak klady, tak upozor uje í na zápory, které m řle parta vrstevníků jednotlivci přínáš. Jelikořl k vytváření sociálních vztah nejvíce slouřlí komunikace, je tato problematika vhodná zařlen na přáv do této kapitoly.

fiák se má naučit jak správně komunikovat s ostatními a jaké jsou zásady společenské komunikace.

Kapitola *Lovek a kultura* ukazuje, co všechno máme do kultury zahrnout. fiák tak získává představu, že kultura je vše, co vzniklo lidskou činností. Nepatří sem jen umění, ale také zvyky, hodnoty, pravidla a normy. Uebnice poukazuje i na to, jak se kultura v průběhu let mění. Uebnice se například na ukázkách jídla snaží fiákovi ukázat, že jsou v různých částech světa různé kultury. Na ukázkách oblečení zase to, jak se kultura mění a že pro každou dobu jsou různé typické znaky. Kapitola zahrnuje základní znalosti o náboženství. Závěr kapitoly je v nově zásadám slušného chování.

Kapitola *Přírodní a kulturní bohatství* se zaměřuje na bohatství České republiky. Je tu jak přírodních krás naší země, tak výčet známých kulturních památek. Druhá polovina kapitoly rozvíjí v fiákovi environmentální výchovu. fiák se učí, jak nebezpečí hrozí naší přírodě. Přede vším se zaměřuje na to, aby si fiák uvědomil, jak může sám pomoci k zachování zdravé a neznečištěné přírody, tudíž jak se v přírodě má chovat, jaké dopady může mít jeho činnost, množství odpadu a další problematiky s tím související.

fiáci tohoto věku už se setkávají s pojmem majetek, začínají v malé míře hospodařit s vlastními prostředky a mají stále větší potřeby něco vlastnit. Další kapitola se nazývá *Majetek v naší životě*. fiák se má naučit rozpoznat, že některé věci opravdu potřebuje a některé pouze chce. Uebnice učí fiáky, aby si uvědomili, že nevěchní jejich vrstevníci na světě, mají takové možnosti jako oni. fiáci by si měli uvědomit i hodnotu peněz. Uebnice změní pojem životní úroveň, kterou nemají věchní stejnou. fiák si má uvědomit, že hodnota života není závislá pouze na majetku, ale také na citových a duchovních hodnotách.

Kapitola *Členění společnosti* rozvíjí v domosti z předchozího ročníku o fungování státu. fiák jako občan našeho státu si musí uvědomit, že má určitá práva, ale i povinnosti. Jsou zde vymezeny úkoly státu, ale na druhou stranu auto i upozorují, že nevěchny státy fungují stejně (formy státu). fiáci se učí, co znamená pojem

demokracie a jak funguje stát postavený na demokratických principech. Základem demokracie jsou volby, proto se zde fláci učí, jak v našem státě volby probíhají.

Šest kolem nás doplní problematiku o fungování našeho státu, proto flák si musí uvědomit, že jsme součástí Evropy, která nás do značné míry také ovlivňuje. Tato kapitola také učí fláky o Evropské unii a jiných nadnárodních společnostech. Opět je rozvíjena fláková tolerance k národnostním menšinám. Jedním z úkolů státu je ochrana obyvatel, proto se fláci seznamují s fungováním integrovaného záchranného systému a ochranou obyvatel i mimo územních území.

Poslední kapitolou tohoto bloku jsou *Lidská práva*. Fláci se učí daleko podrobněji učí o této problematice. Kromě seznámení s konkrétními právy se učí také, jak jsou práva zajišťována nadnárodními organizacemi, proto jsou zmíněny pojmy *Všeobecná deklarace lidských práv*, *Charta základních práv EU* a *Mezinárodní kodex lidských práv*. V rámci české republiky také *Listina základních práv a svobod*. Do této kapitoly je vhodné zahrnout i téma *Morálka a mravnost*, aby si fláci uvědomili, že jsou i nepsaná pravidla společnosti.

Druhá část učebnice je věnována rodinné výchově, která zahrnuje kapitoly: *Rodina*, *Klíče ke zdraví*, *Zdravá výživa*, *Zneužívání návykových látek*, *Osobní bezpečí*, *Sexuální výchova*.

5.1.3 Občanská výchova pro 8. ročník

Učebnice začíná rozsáhlou kapitolou *Osobnost*. Tato kapitola by měla flákovi pomoci v jeho problematickém období jako je puberta. Jedním z nejdůležitějších cílů občanské výchovy je rozvíjení a posilování osobnosti fláka. Kapitola učí fláky, že nejlepší cesta se dělá do různých etap a upozorňuje, že právě přechody mezi nimi nemusí být bez problémů. Každé toto období se také vyznačuje různými znaky, což je důležité, aby si fláci uvědomili. Pozitivně působí učebnice na fláky v kapitole, která se zabývá dospíváním. Nabádá fláky, aby z období dospívání vyšli jako samostatní a sebevědomí lidé. Nezbytnou podkapitolou je *Kam jdu*, která má fláky směřovat do budoucnosti. Kapitola také směřuje ke zdravému sebepečení, zlepšuje schopnost odpovědného jednání a napomáhá k dalšímu rozvoji osobnosti.

K poznání vlastní osobnosti má flák m sloužit i teoretický rámec, kde se nau í rozli-ovat jednotlivé druhy ó melancholik, sangvinik, flegmatik a choleric. Dá se íct, fle u ebnice obsahuje ve-keré d leflité pojmy týkající se osobnosti, nap íklad temperament, charakter, pot eby, zájmy, hodnoty, vlohy, schopnosti, motivace, inteligence, sebepojetí, sebepoznání, sebehodnocení a seberealizace.

Jak ufl bylo zmín no, puberta je období velkých zm n, p edev-ím po psychické stránce, proto navazující kapitola je *Psychické procesy a stavy*. Kapitola za íná optickými klamy, kterými voln navazuje na problematiku posuzování druhých lidí. Auto i u ebnice vysv tlují, fle stejn tak jako nás mohou klamat na-e smysly, tak bychom se nem li omezovat pouze na jeden pohled p i jednání s lidmi a ukvapovat se tak se svým hodnocením. Dále se kapitola soust edí na pojmy jako je my-lení, pam , zapomínání a city.

Kapitola *Psychické procesy a stavy* má flákovi pomoct porozum t vlastním cit m a zároveň se vcítit do profltk druhého. flák se má také nau it p im eného prosazování. Jsou situace, kdy by se flák m l nau it íkat ne. Zároveň auto i zmi ují, fle chovat se asertivn , neznamená za kařdou cenu vyhrát. Auto i u ebnice si dávají za cíl nau it fláky zvládat náro né flivotní situace. U í fláky, fle je dobré se na tyto situace p ípravit a t m, u kterých je to mořné, se vyhnout.

Hospoda ení si klade za cíl nau it fláky dob e hospoda it, a zároveň jim odhalit základní principy trhu. Denn fláci uzavírají nejř zn j-í obchody, to jak budou spokojeni, záleří na vzájemné vřícnosti. Základní fungování trhu vysv tluje u ebnice jako místo, kde se setkává prodávající a kupující a záleří na tom, zda se dohodnou na cen .

Úvodem do základ ů práva je kapitola *Právní minimum*. Hned na za átku kapitoly jsou vysv tleny rozdíly mezi právní a morální normou. Kapitola vysv tluje flák m, fle právní ad je souhrn v-ech právních p edpis ů platných v daném stát . fláci pochopí, jak funguje právní systém v eské republice. Nejd íve se fláci seznámí s Ústavou jako základním zákonem státu a Listinou základních práv a svobod. Poté jsou prohloubeny znalosti ze -estého ro níku, kdy se fláci u í o moci výkonné,

zákonodárné a soudní. Poslední podkapitolou je *Politika*, kde flák poznává politické strany, politické spektrum a politické kampaně .

V bloku Rodinná výchova jsou kapitoly: *Rodina, Úloha školy ve zdraví i nemoci, Zdravá výživa, Prevence zneužívání návykových látek, Osobní bezpečí, Lidská sexualita aneb co je to láska?*

5.1.4 Obanská výchova pro 9. ročník

Kapitola *Oban* nabádá fláky, aby si uvědomili, že nejsou nejen obanem státu, ale v první řadě jsou obany obce, která je po rodině jejich nejbližším prostředím. Fláci se učí, jak mohou zasáhnout do fungování obce, ve které žijí. Dále se fláci učí, jak jednat na úrovni . Problematika se dále posouvá na vyšší úroveň, a to *Jsem obanem státu*, každý oban má právo se rozhodnout, zda se bude podílet na veřejném životě . Flák si má na základě této podkapitoly uvědomit svá práva a povinnosti vůči státu.

Následně navazuje rozsáhlý blok týkající se práva nazvaný jako *Oban a právo* o odvození práva Ř, obanskoprávní vztahy, vlastnické právo, ochrana majetku, smlouvy, odpovědnost za škodu.

Tato část obanské výchovy se již dotýká přímo fláků, v třetina z nich dosáhla již 15 let, proto jsou poučení, že mladiství mohou již samostatně cestovat, uzavírat pracovní smlouvy, získat řidičský průkaz na malý motocykl, apod. To jsou tedy situace, se kterými se flák v běžném životě může setkat. Kapitola *Právní ochrana* seznamuje fláky s tím, že o ochranu práv fyzických a právnických osob se stará policie, státní zastupitelství, soudy a v nich kterých případech i obec a další orgány. Fláci se učí o postupech a správním řízení, na něž navazuje i trestní právo. Shrnující kapitolou této problematiky, která může být pro fláky nová, ale pro ně dost podstatná, je podkapitola *Domácí a veřejná bezpečí*. Zde si má každý uvědomit, že odpovídá sám za sebe, proto by měl své činy dopředu zvážit a dávat si pozor, aby se nenechali strhnout nikým jiným k neuváženému činu či jednání, protože případný trest budou muset přijmout oni sami.

Velmi zdařile je zpracována kapitola *V pracovním poměru*, i kdyby jí mohlo být v novánu více prostoru. Fláci jsou nabádáni k tomu, aby pečlivě zvolili svoji volbu

budoucího povolání (Tabulka, kde si mají napsat klady a zápory). Důležitostí je v knize zdůvodnit, že v zaměstnání trávíme většinu života, proto je důležité, zda se rozhodnou správně. Při volbě povolání mají lidé zvážit, zda mají pro danou práci předpoklady, co ve skutečnosti očekávají a zda se to neliší od toho, co si pod tím představují. Jelikož se blíží čas, kdy nastane výzkum její první brigády, je zde zařazena podkapitola *První brigáda, první zaměstnání*, na kterou navazuje situace, jak probíhá pracovní pohovor.

Kapitola *Rodina a zákony* rozvíjí uivo z předchozích ročníků, kdy ušli se s principy fungování rodiny lidé setkali. V tomto ročníku je uivo stručně shrnuto a rozvíjeno především o právní stránku této rodinné vztahy po právní stránce upravuje odvětví rodinného práva, zejména zákon o rodině a zákon o sociálně právní ochraně dětí. Dále pak práva a povinnosti manželů, které vymezuje zákon o rodině.

Poznatky o fungování státu přináší kapitola *Hospodářství*. Ta se zaměřuje na národní hospodářství, státní rozpočet, sociální politika, peněžní ústavy a právní subjekty podnikání.

Závěrečnou kapitolou je *Globální svět*, jelikož se předpokládá, že lidé v tomto věku jsou už schopni vnímat nejen problémy ve svém okolí. Aby si lidé uvědomili problémy současného světa, je začátek kapitoly v novém srovnání běžných problémů a závažných problémů. Lidé mají za úkol posoudit, které problémy se týkají úzké skupiny lidí, a které považují za celosvětové. Zbytek kapitoly se věnuje ohrožení životního prostředí a populaci naší planety, na řešení všech globálních problémů zdůrazňuje propojenost. Závěr kapitoly je v novém faktu, že naše řešení všech globálních problémů bychom se měli podílet my všichni.

Blok rodinná výchova se věnuje kapitolám o *Rodina, Péče o duševní zdraví, Zdravá výživa, Prevence zneužívání návykových látek, Osobní bezpečí, Sexuální výchova*.

5.2 Učebnice Výchova k občanství, nakladatelství Nová škola

Učebnice Výchova k občanství je k dispozici pro žáky od 6. do 9. ročníku a víceletá gymnázia. Celá sada má samozřejmě platnou schvalovací doložku MŠMT, je vytvořena v souladu s RVP ZV a vychází ze Standardu základního vzdělání. Celá sada učebnice má podobnou strukturu, pokud si na ní žáci zvyknou, může být pro ně přehledná a srozumitelná.

Každá kapitola začíná motivacím textem, který má za úkol, aby v žácích vzbudil zájem. Motivací prvek autorka práce oceňuje. Text v učebnici je psán srozumitelným jazykem a je doplněn obrázky a fotografiemi. Na první pohled se v těchto učebnicích nachází daleko více textu než v učebnicích od nakladatelství Fraus. Pokud bychom i další prvky textu porovnávali, obě učebnice mají tu a tam zvýrazněné důležité pojmy a na konci každé kapitoly se nachází shrnutí probraného úvodu. Oba tyto prvky jsou autorkou práce považovány za velmi důležité a usnadňují žákům práci s učebnicí.

V učebnici je uvedena sada aktivit, které se zaměřují na rozvoj průřezových témat. Nejsou opomenuty ani klíčové kompetence a jsou charakterizovány očekávanými výstupy. Jako nad rámec lze považovat i zaměření na mezipředmětové vazby, jsou zde otázky, které souvisejí s útvarem jiného předmětu, dochází tak samovolně a bezděčně k propojení látky z občanské výchovy a jiného předmětu. Součástí učebnic jsou skupinové úkoly, tvořivé a opakovací úkoly a ukázky z literatury. Toto vše je doplněno úkoly, kdy je žák nabádán, aby si odpověděl na internetu nebo v odborné literatuře. Každý úkol samozřejmě nechybí klíč. Ke každé kapitole je navrhnout projekt, který může být žákem zadán. Na konci každé učebnice je souhrnné opakování z probrané látky za celý školní rok.

Je třeba věnovat pozornost zajímavým metodám a klady těchto učebnic, které zde byly zmíněny, považuje autorka této práce učebnice od nakladatelství Fraus za vhodnější pro výuku Občanské výchovy, ovšem jedná se o její vlastní názor. Co považuje autorka za nevýhodu (přede vším v nižších ročníkách) je více učebního textu. Výhodou by mohl být menší nárok na přípravu učitele, kdy nemusí doplňovat další znalosti.

Ovšem na druhou stranu pak u ebnice vypadají nároky j-í a nezáživné. V jiných oblastech se ob u ebnice výrazně neli-í. V následující ásti budou uvedeny kapitoly jednotlivých u ebnic:

Výchova k občanství 6

- život v áse
- život v rodin
- život mezi lidmi
- Místo, kde žiji

Výchova k občanství 7

- Kam pat ím
- Já a společenský systém
- Já a okolní sv t
- Já a hospodá ství

Výchova k občanství 8

- lov k jako osobnost
- lov k mezi lidmi
- lov k, láska a manželství
- lov k ve stát

Výchova k občanství 9

- lov k a náboženství
- Moje budoucnost
- Finan ní gramotnost
- Národní hospodá ství
- Mezinárodní spolupráce

Praktická část

6 Cíle práce

Hlavním cílem empirické části je zjistit, jaká je kvalifikovanost a aprobovanost učitelů na druhém stupni základních škol, kteří vyučují občanskou výchovu/výchovu k občanství, v kraji Vysočina. K druhotným informacím, které byly zjišťovány, patří i věk a délka pedagogické praxe daných pedagogů. Jako první tedy bylo zkoumáno, zda souasně u učitelů mají požadované vysokoškolské pedagogické vzdělání. Pokud ano, zda mají vystudovanou aprobaci občanské výchovy. Cílem bylo také zjistit, jaké ostatní podmínky na škole vyučují. Po zjištění kvalifikovanosti bylo dále zaměřeno na samotnou výuku občanské výchovy. Následovaly tedy otázky, jaké učebnice používají ve školách při výuce, proto v teoretické části proběhla jejich analýza. Ke zkvalitnění výuky je dobré vytvářet vlastní materiály, proto i tato skutečnost se zjišťovala. Celá práce vychází z doporučení *RVP ZV*, kde velkou část výuky mají tvořit především situace a znalosti, které fláčí vyufflíjí v běžném životě. Tudíž pedagogové měli posoudit, jak je to pro ně samotné při výuce dleflitě a na kolik se tím řídí. Nepostradatelná jsou i prázozová témata, proto se u učitelů vyjadřovali, která jsou vhodná zahrnout právě do výuky občanské výchovy. Poté mělo dále být za cíl zjistit, jaká je spokojenost pedagogů se vzdělávacím obsahem tohoto vzdělávacího oboru, například jaký vzdělávací obsah by z *RVP ZV* vyadili. Jelikož je velmi dleflité, jak své vyučovací podmínky vnímají sami učitelé, zjišťovalo se, zda ho považují za dleflitý, a zároveň, jak si myslí, že je vnímán ostatními. Celé empirické dále se snažilo zaměřit na celkovou výuku občanské výchovy, kde hlavními aktéry jsou souasně u učitelů. Pokusilo se zjistit, jak souasná výuka občanské výchovy probíhá. Jak již bylo zmíněno, jednalo se o základní školy pouze v kraji Vysočina.

6.1 Empirické problémy a hypotézy

V dotazníku pro učitele občanské výchovy na základních školách v kraji Vysočina je nastaven empirický problém následovně: Jaká je kvalifikační charakteristika souasně u učitele občanské výchovy a souasný stav výuky tohoto předmětu? Pro toto empirické dále jsou stanoveny tyto i hypotézy.

První hypotéza se týká právní kvalifikační charakteristiky učitelů. Předpokládá se, že učitelé splňují zákonem stanovené podmínky kvalifikace a –etní se tak zaměřuje na charakteristiku aprobovanosti. *Hypotéza . 1* Na základních školách v kraji Vysočina učitelé obanskou výchovu více aprobovaných učitelů než neaprobovaných.

Druhá hypotéza se zaměřuje již na samotnou výuku předem tu, tedy jaké materiály učitelé k výuce používají. *Hypotéza . 2* U učitelů na základních školách v kraji Vysočina dávají přednost vlastním materiálům před učebnicemi obanské výchovy, které používají jen zřídka.

Další hypotéza se zaměřuje na velmi důležitý rys výuky obanské výchovy. V současné době by se výuka měla zaměřit spíše na rozvíjení praktických dovedností učitelů než na teoretické znalosti. Tento aspekt vychází z cílů RVP, ovšem nevěme učitelé je upřednostňují. *Hypotéza . 3* Součástí učitelů na ZŠ v kraji Vysočina zaměřují výuku na praktické dovednosti a postoje žáka, nikoliv na znalosti k problematice obanství.

Poslední hypotéza zjišťuje pohled učitelů na obsahové zaměření obanské výchovy. Dotazník se zaměřil především na to, který vzdělávací obsah považují učitelé ze své praxe za zbytečný i nevhodný. Naopak se mohou vyjádřit k tomu, zda by nějaký vzdělávací obsah přidali. *Hypotéza . 4* Předpokládá se, že učitelé obanské výchovy v kraji Vysočina budou mít výrazné připomínky k obsahovému zaměření obanské výchovy, a budou proto navrhnout zařazení nových témat a vyloučení takových témat, které považují za nevhodné a zbytečné.

7 Aplikovaná metoda

7.1 Metoda sběru dat

V rámci empirické části pro zpracování a získání dat byla použita metoda dotazníkového šetření, která byla pro tento výzkum považována jako nejvhodnější. Jednalo se o náhodný výběr učitelů. Výzkum je anonymní a všichni respondenti jsou s touto skutečností obeznámeni. Tyto dotazníky byly určeny výhradně pro učitele, kteří vyučují vyučovací předmět občanská výchova/výchova k občanství ve školách v kraji Vysočina. Dotazníkové šetření proběhlo na základě spolupráce s editeli jednotlivých škol, kteří dané dotazníky předali vyučujícím, poté záleželo na nich, zda dotazník vyplní.

V dotazníku se dle možností objevily různé varianty otázek. U otázek, kde to bylo možné, se jednalo o otázky uzavřené. V některých případech si však zjistit nevyfladovalo otázky polouzavřené. Bylo to z důvodu, aby se mohl pedagog vyjádřit přesně podle svého uvážení a odpovědi tak byly přesné (Přijímáte-li vlastní výuce OV za azujete přezová témata? Bylo na výběr ze čtyř možností, ale učitel měl i možnost vyjádřit svůj vlastní názor). U většiny otázek měl respondent označit jednu možnou odpověď, ale pokud to otázka vyfladovala, bylo možné označit i více možných odpovědí (Který vzdělávací obsah Výchovy k občanství byste vyadili z RVP ZV? Zde byly jako možnosti uvedeny všechny vzdělávací obsahy).

Dotazníkové šetření probíhalo v časovém intervalu od prosince roku 2014 do března roku 2015. Dotazníky byly rozeslány na všechny úplné (1. až 9. ročník) základní školy kraje Vysočina. Jednalo se celkem o 133 škol podle pověšených obcí s rozdílnou působností: Jihlava, Telč, Moravské Budějovice, Náměšť nad Oslavou, Třebíč, říč nad Sázavou, Nové Město na Moravě, Bystřice nad Pernštejnem, Velké Meziříčí, Humpolec, Pacov, Pelhřimov, Havlíčkův Brod, Chotouboř a Světlá nad Sázavou. Následně byla data sesbírána a vyhodnocena popisnou statistikou.

7.2 Vzorek pro empirické šetření

Do empirického šetření byly zahrnuty všechny školy v kraji Vysočina, které mají druhý stupeň, jelikož cílem šetření bylo získat data pro celý kraj. Takových škol je na Vysočině celkem 133, dá se předpokládat, že na každé škole je několik učitelů, kteří vyučují občanskou výchovu. Z tohoto celkového počtu se navrátilo 67 vyplněných dotazníků. Jednalo se pouze o učitele, kteří na dané škole vyučují vyučovací předmět občanská výchova/výchova k občanství. Z každé školy, která se rozhodla výzkumného šetření zúčastnit, odpověděly alespoň dva pedagogové. Do empirického šetření byly zahrnuty všechny školy podle povolených obcí s rozšířenou působností: Jihlava, Telč, Moravské Budějovice, Náměš nad Oslavou, Třebíč, Písek nad Sázavou, Nové Město na Moravě, Bystřice nad Pernštejnem, Velké Meziříčí, Humpolec, Pacov, Pelhřimov, Havlíčkův Brod, Chotouboř a Světlá nad Sázavou. Empirického šetření se zúčastnilo 57 žen a 10 mužů.

7.3 Výsledky

7.3.1 Analýza a interpretace dat

Šetření se zúčastnilo celkem 67 respondentů, i když bylo osloveno celkem 133 škol. Dalo by se říct, že návratnost dotazníku byla asi 60%. Pokud ovšem nepočítáme fakt, že na každé škole je více pedagogů vyučujících občanskou výchovu. Z celkového počtu 67 respondentů bylo 57 (85 %) žen a 10 (15 %) mužů. Většinou je předpokladatelný, jelikož je celkově v tomto povolání zastoupeno více žen. Tuto skutečnost zjišťovala první otázka dotazníku. Následovala další ze základních otázek, ta zjišťovala věk respondentů, který byl rozdělen do intervalů. Ve věkové kategorii 20 až 29 let byli pouze dva učitelé. Ve věkové kategorii 30 až 39 let byl poměrně velký počet respondentů - celkem 28. Největší počet dotázaných byl ve věkové kategorii 40 až 49 let, celkem 30 učitelů. Nad 50 let se šetření zúčastnilo 7 respondentů. S věkovou strukturou souvisela i následující otázka, ta měla zjistit, kolik let praxe mají tyto respondenti ve školství. Dalo by se předpokládat, že podle věkové struktury se bude jednat především o učitele s víceletou praxí. Mělo ale dojít k tomu, že respondenti po ukončení svého studia pracovali na jiných pozicích a za učitelů přišli později. Po letech praxe byl pro lepší přehlednost opět rozdělen do

interval . Mén efi 9 let praxe m lo celkem 9 u ítel . Jednalo se o respondenty do 35 let. Do intervalu 10 ó 19 let praxe spadal nejv t-í po et respondent , jednalo se celkem o 29 u ítel . Druhá nejsiln j-í kategorie byla v intervalu 20 ó 29 let praxe, jednalo se celkem o 21 respondent . Více nefi 30 let praxe m lo 8 respondent . Z t chto dat se dá usoudit, fe se empirického -et ení zú astnili p eváfn zku-ení pedagogové s dlouholetou praxí ve svém oboru. Ve v-ech p ípadech lze íct, fe v-ichni zú astn ní za ali pracovat ve -kolství hned po dokon ení studia. ada fien uvedla do dotazníku k otázce: kolik let pracujete ve -kolství, poznámku o mate ské dovolené, ta se v-ak dle zákoníku práce zapo ítává do odpracovaných let, tudífi se v tomto dotazníkovém -et ení posuzovala stejným zp sobem. První t i otázky m ly za úkol zjistit pouze základní informace o respondentech.

Dal-í ást dotazníku se v novala vzd lání respondent . tvrtá otázka tedy zn la: *š Jaké máte nejvy-í dosažené vzd lání?* Na výb r bylo ze ty mofných odpov dí. Cílem bylo p edev-ím zjistit, zda sou asní u ítelé jsou kvalifikovaní pro svoji práci, tedy zda mají vysoko-kolské magisterské vzd lání na pedagogické fakult . V sou asné dob by podle platného zákona m li dosahovat takového vzd lání v-ichni pedagogové. Z empirického -et ení vyplývá, fe naprostá v t-ina spl uje tuto podmínku. Z dotázaných respondent byli pouze dva, kte í mají jako nejvy-í dosažené vzd lání st ední -kolu s maturitou. Jeden z t chto respondent dále uvedl, fe jifi za al studovat pofadované vysoko-kolské studium. Druhý uvedl, fe nestuduje, ani to nemá v plánu. Pofadovaného vzd lání nedosáhl je-t jeden respondent, který uvedl, fe má pedagogickou fakultu, ov-em dokon il pouze bakalá ské studium. Tento respondent plánuje v budoucnu dostudovat, ale v sou asné dob není p íjat na fládnou pedagogickou fakultu. Magisterského studia na pedagogické fakult dosáhlo celkem 60 respondent , tedy naprostá v t-ina. Dalo by se tak íct, fe tém ve v-ech p ípadech je spln ná zákonná podmínka o vzd lání sou asných u ítel . Magisterského studia, ov-em v jiném oboru, dosáhli 4 respondenti. Ve v-ech ty ech p ípadech se jednalo o filozofickou fakultu. Tito respondenti také uvedli, fe pro spln ní zákonných podmínek se rozhodli dod lat si pedagogické minimum.

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda u ítelé, kte í u í p edm t ob anská výchova, jsou aprobovaní v tomto oboru. Tedy zda se jedná o jejich aproba ní p edm t, který

vystudovali. Následující otázka přímo navazovala na předchozí, ptala se, jaké aprobační předměty respondent vystudoval. Na tuto otázku logicky neodpovídalo sedm respondentů, kteří nestudovali pedagogickou fakultu, tudíž žádné aprobační předměty nemají. Ze zbylých dotázaných má předmět obanská výchova vystudováno celkem 45 respondentů. Tito respondenti tak splňují kvalifikovanost a aprobovanost pro souasného učitele obanské výchovy, ostatní nikoliv. Dalo by se říct, že nejastější kombinace předmětů, která se v dotazníkovém šetření objevila, byla kombinace obanské výchovy a českého jazyka. Tato kombinace se vyskytla v 55%. Je jasné, ufl z charakteru obanské výchovy, že se bude kombinovat s humanitním předmětem. To potvrzuje i toto šetření (pouze v jednom případě byla kombinace obanská výchova a matematika). Druhou nejastější kombinací byla obanská výchova a zeměpis 16%. Celkem 14 respondentů má jiné aprobační předměty (NJ 6 RJ, J 6 D, M 6 CH, BI 6 TV, TV 6 VV, J 6 D, 1. stupeň). Pokud učitelé využijí i další předmět, který není v jejich aprobaci, jedná se nejastěji o výchovu ke zdraví - 82%. Tento předmět je obanské výchov pomrn blízký.

Následující část dotazníku se vnovala samotné výuce, respektive tomu, jaké materiály učitelé při výuce používají. Štřejší pro výuku jsou vřdy učebnice, podle kterých se fláci učí. Nejen že poskytuje učební materiál pro fláky, je také zdrojem pro domácí přípravu. Je dleflitá i pro učitele, dává mu návod, co všechno má flák znát z probrané látky. Volba učebnic je zcela v kompetencích školy, ale, jak bylo popsáno v teoretické části této práce, zvolená učebnice musí mít dolofku MTMT. Proto je omezený počet možností. V tomto dotazníkovém šetření byla překvapivá pévaha pouze jedné učebnice, Obanská výchova od nakladatelství Fraus, Pouflívá ji 58 respondentů, což je 87%. Dá se tedy říct, že tato učebnice patří mezi dotazovanými k nejrozšířenějším. Pouze 8 (12%) učitelů používá pro výuku jiný učební materiál - Výchova k občanství od nakladatelství Nová škola. Jeden respondent odpov d l, že k výuce nepouflívá fládnou učebnici.

Nepostradatelnou součástí materiálů pro výuku jsou ty, které si využijí vytváří sami. Jejich úelem je především zkvalitnění a zpešlení výuky. Proto se tento výzkum zamíl i na to, zda souasní učitelé obanské výchovy vnují čas přípravám na hodinu a snaží se vytvářet vlastní materiály. Otázka tedy znla: *š Vytvářte si*

pro výuku ob anské výchovy vlastní u ební materiály? Velmi pozitivní je fakt, že téměř všichni z respondentů si vlastní materiály nevytváří. Dá se tak předpokládat, že většina z dotazovaných se alespo trochu věnuje přípravám na hodinu. Jedna z možných odpovědí byla, že si materiály vytváří, ale jen velmi zřídka. Tuto variantu zvolilo 25 (37 %) respondentů. Další možnou odpovědí bylo, že si učitelé vytváří vlastní učební materiály často, což zvolilo 42 (63 %) pedagogů. Z těchto odpovědí lze usoudit, že součástí učitelů ob anské výchovy si vytváří vlastní materiály pro výuku a věnují tak čas přípravám. Autorka této práce považuje takové zjištění za kladné. Vyučovat pro výuku ob anské výchovy pouze učebnicemi může vést k nudným a stereotypním hodinám. Vlastní materiály mají i výhodu toho, že učitel vytváří pro konkrétní třídy, které zná, a materiál tak vytvoří podle jejich potřeb.

Následující otázka přímo navazuje na předchozí a zní: *šPokud vytváříte vlastní materiály k výuce, dáváte jim přednost před učebnicemi?* Tato otázka ze svého charakteru jednoznačně vyplývá jako otázka uzavřená. Dalo by se předpokládat, že pokud učitelé věnují přípravě vlastních materiálů čas, budou je v hodinách ob anské výchovy preferovat. Toto empirické zjištění zcela jednoznačně tuto domněnku nepotvrzuje. I když z předchozí otázky vyplývá, že většina z dotazovaných si vytváří vlastní materiály pro výuku, pouze 51 (76 %) respondentů je následně preferuje ve výuce a dává jim přednost před učebnicemi. Zbýlých 16 (24 %) učitelů je sice vytváří, ale přednost ve výuce dává učebnicím. Lze říct, že se tak jedná pouze o doplňkové materiály.

Podle RVP ZV se má Výchova k občanství zaměřovat především na orientaci žáků v sociální realitě, sebepoznání a poznání druhých, chování v různých životních situacích, respektive, aby se soustředila na praktické situace a znalosti. Tím pádem se i toto zjištění zaměřilo na skutečnost, zda se tím vyučující řídí a vedou tak své hodiny ob anské výchovy. Překvapivým zjištěním bylo, že většina dotázaných se s touto skutečností shodují. Většinou respondenti odpověděli na otázku, zda se snaží vyučovat v hodinách ob anské výchovy především situace a znalosti, které žáci využijí v praktickém životě, že se snaží věde, kde je to možné. Tato otázka byla zodpovězena u 100 % respondentů shodně, proto se dá usoudit, že tuto představu

mají o p edm tu v-ichni dotázaní. V dotazníku byla položena je-t jedna dopl ující otázka k tomuto tématu. A to: *šMyslíte si, že výuka OV by m la být založena pouze na praktických situacích a znalostech, které jsou d ležitě v kařdodenních situacích a spole enských vztazích?ě* K této otázce byly navrhnuty ty i mořné odpov di, pokud si respondent nevybral ani jednu, mohl se vyjád it vlastní odpov dí. Těto varianty vyuffili pouze dva respondenti. Jedna odpov byla: *šDomnívám se, že z praktických situací a zku-eností by fláci m li dosp t i k teoretickým poznatk m.ě* Autorka této práce považuje tuto odpov za velmi rozumnou, jisté pochyby v-ak má o její proveditelnosti, jelikoř se domnívá, že lze praktikovat p edev-ím u nadan j-ích flák . Respondent, který zvolil také vlastní vyjád ení, odpov d l: *šJak kdy, dle pot eby, i znalost teorie i základních informací je v n kterých oblastech pot eba.ě* Nej ast j-í odpov , kterou zvolilo 46 (69 %) respondent , byla *šAno, jednozna n .ě* Z kombinace t chto dvou otázek lze usoudit, že sou asní u itelé jsou p esv d ení o d ležitosti praktických dovedností a postoj flák . Dal-ích 17 (25 %) dotázaných se domnívá, že by na t chto principech m la být založena ob anská výchova, ale pouze v malé mí e. Pouze dva respondenti si myslí, že na tyto innosti v ob anské výchov není as.

Dal-í ást dotazníku byla zam ena na pr ezová témata. Ob anská výchova je asto zmi ována jako p edm t, do kterého mohou být zahrnuta. Cílem tedy bylo zjistit, zda sou asní u itelé jsou stejného názoru a zda je do vlastní výuky ob anské výchovy zahrnují. Otázka zn la: *šMyslíte si, že ob anská výchova je vhodný p edm t, kam lze za adit pr ezová témata?ě* Respondenti m li na výb r ze ty mořností, p i emř op t byla mořnost, pokud se s fládnou neztotofnili, vyjád it vlastní názor. Celkov se dá íct, že naprostá v t-ina dotázaných považuje pr ezová témata za vhodnou sou ást výuky ob anské výchovy. P ekvapivým je, že 47 (70 %) u itel považuje v-echna pr ezová témata jako vhodná pro za azení do výuky ob anské výchovy. Ostatní dotázaní zvolili odpov : *šAno, ale pouze n která.ě* Z toho lze usoudit, že i tito respondenti považují pr ezová témata za vhodnou sou ást výuky ob anské výchovy s výjimkou n kterých. Celkem 11 (16 %) respondent se vyjád ilo, že za sou ást ob anské výchovy nepovažuje pr ezové téma Mediální výchova. Stejn tak 8 (12 %) u itel by nezahrnulo pr ezové téma Environmentální výchovu. Pouze

jeden respondent se vyjádřil, že na zahrnutí přezových témat není v hodinách obanské výchovy čas.

Dílejší otázka zněla: *„Přijetí vlastní výuce obanské výchovy zaazujete přezová témata?“* Logicky vyplývá, že pokud uitelé považují přezová témata za vhodnou součást výuky obanské výchovy, tak je také do vlastní výuky zahrnou. Tento předpoklad se potvrdil. Celkem 48 (72 %) uitelé odpověděli: *„Ano, velmi často.“* Další 19 (28 %) respondent zvolilo možnost: *„Ano, ale zřídka.“* Ten samý respondent, který v předchozí otázce uvedl, že na zařazení přezových témat v hodinách obanské výchovy není čas, se k této otázce vyjádřil: *„Nezaazují, ale rád/a bych.“*

Aby dotazník pojal co možná nejkomplexněji výuku obanské výchovy, bylo nutné zjistit spokojenost uitelé s obsahem obanské výchovy. Byla tedy položena otázka: *„Jste spokojený/á se vzdělávacím obsahem vzdělávacího oboru Výchova k občanství?“* Velká část respondent se vyjádřila kladně, proto zvolili odpověď: *„Ano, myslím, že jsou zahrnuta všechna důležitá témata.“* Tuto variantu označilo celkem 63 (94 %) vyučujících, z čehož se dá předpokládat, že téměř všichni uitelé na základních školách v kraji Vysočina jsou spokojeni s tím, kam jsou čas obanská výchova směřuje, tedy na jaká témata je zaměřena. Pouze 4 (6 %) respondenti se vyjádřili takto: *„Ano, ale je to bych zahrnula další témata.“* Tito respondenti byli dotazníkem vyzváni, aby se vyjádřili, která témata ve vzdělávacím obsahu vzdělávacího oboru Výchova k občanství postrádají. Dva uitelé by doplnili vzdělávací obsah o etickou výchovu. Jeden z uitelé doplnil odpověď komentářem: *„Úplně bych změnila koncepci o zdraví, svobodě práce a vřadila do Ově. Tu bych pak uila ve všech ročnících ZŠ.“* S tímto tvrzením se autorka této práce neztotožňuje, protože se domnívá, že by musela mít obanská výchova daleko větší hodinovou dotaci, což není v současném systému možné. Poslední respondent přidal komentář: *„Ano, ale je to bych zahrnula téma netolismus, náboženské sekty, domácí násilí.“* Autorka této práce je názoru, že tyto témata nejsou sice konkrétně jmenována v obsahu obanské výchovy, ale rozhodně jsou součástí dalších témat, proto by se ve výuce mly objevit. Praktická část této diplomové

práce, konkrétní kapitola Analýza učebnic, dokazuje, že tato témata jsou v současných učebnicích obsažena.

I když se učitelé vyjádřili, že by šli do vzdělávacího oboru Výchova k občanství nepřidávali žádný vzdělávací obsah, je důležité zjistit, zda jim naopak některý nepřijde zbytečný. Proto byla položena otázka: *„Který vzdělávací obsah Výchovy k občanství byste vyřadili z RVP?“* U této otázky byly jako možnosti vyjmenovány pochopitelně všechny vzdělávací obsahy (lov k ve společnosti, lov k jako jedinec, lov k, stát a hospodářství, lov k, stát a právo), respondenti měli možnost zvolit více možných odpovědí. Dalo by se říct, že i zde mohli být vyhodnoceni jednoznačným výsledkem, na druhou stranu je o trochu méně rozhodný než u předchozí otázky. Celkem 61 (91 %) učitelů zvolilo variantu: *„žádné“*, tudíž lze usoudit, že tento počet respondentů je zcela spokojený se současným vzdělávacím obsahem vzdělávacího oboru Výchova k občanství a nic by na něm neměnil (na základě porovnání těchto dvou odpovědí). Naproti tomu u učitelů (4 %) by požadovali vyřadit z RVP ZV vzdělávací obsah *lov k jako jedinec*. Zbýlí počet respondentů (tedy tři) jednotlivě zvolili odpovědi: *lov k, stát a hospodářství, lov k, stát a právo, Mezinárodní vztahy a globální svět*. Tyto dvě otázky týkající se vzdělávacího obsahu vzdělávacího oboru Výchova k občanství dávají náhled do budoucnosti a k vývoji tohoto předmětu, především o tom, co by současní učitelé rádi změnili. Shrnutím obou otázek lze usoudit, že současní učitelé v kraji Vysočina jsou celkově spokojeni.

Poslední snahou tohoto empirického šetření bylo zjistit, jak vyučující nahlíží na předmět občanská výchova. Byla položena otázka: *„Považujete předmět občanská výchova za přílišný předmět, nebo ho vnímáte pouze jako okrajový?“* Respondenti měli možnost ze široké škály variant, pokud se ani s jednou neztotožnili, mohli se vyjádřit v poslední možnosti, kde byl prostor pro vlastní názor. Tuto možnost zvolil pouze jeden respondent a odpověď následovně: *„Považuji ho za velmi přílišný, ale na škole je považován některými kolegy mi za nedostatečný, za jakousi špavdu, předmět o něm!“* Autorka práce vidí jako velmi pozitivní, že téměř 96 % učitelů, kteří se zúčastnili tohoto empirického šetření, vnímá vyučovací předmět občanská výchova jako přílišný pro vzdělávání žáků, což má jistě pozitivní vliv na samotnou

výuku. Na druhou stranu je nutné říct, že sami pedagogové iznávají opačný pohled okolí. Toto tvrzení vyplývá ze zvolených odpovědí. Tudiž 57 (85 %) respondentů zvolilo odpověď: *„Je to deřitý, ale myslím si, že není obecně tak vnímán.“* P edchozí odpověď potvrzuje i skupina respondentů, tedy 6 (9 %) učitelů, kteří zvolili možnost: *„Považuji ho za velmi deřitý.“* Dále také 2 (3 %) učitelé, kteří odpověděli: *„Myslím, že na naší škole je mu kladen velký deřaz.“* Zbylí dva respondenti považují vyučovací předmět občanská výchova za okrajový předmět.

7.3.2 Hodnocení hypotéz dotazníku Zü

Na základě dotazníku určeného učitelům občanské výchovy na základních školách v kraji Vysočina byl určen jeden *empirický problém*, který zní: *„Jaká je kvalifikační charakteristika souasného učitele občanské výchovy a souasný stav výuky tohoto předmětu?“* Hypotézy, které byly zformulovány, se od tohoto odvíjí. *Hypotéza 1*. Na základních školách v kraji Vysočina učitelé občanskou výchovu více aprobovaných učitelů než neaprobovaných. Jak bylo definováno v teoretické části práce, jsou rozlišeny dva pojmy kvalifikovanost a aprobovanost. I když se předpokládalo, že nekvalifikovaný učitel nebude řádný, dotazníkové šetření ukázalo, že z celkového počtu bylo 7 učitelů nekvalifikovaných, to znamená, že musí být zároveň zahrnuti do neaprobovaných. I tak byl v šetření učitel, který vyučuje občanskou výchovu a zároveň má vystudovaný obor občanská výchova a jsou tedy aprobovaní. Dá se tedy říct, že hypotéza byla potvrzena. Asi šetření učitelů sice občanskou výchovu vyučuje, ale je pro tento obor neaprobovaná. Příčinou toho, proč je občanská výchova vyučována neaprobovanými učiteli, může být fakt, že je stále na mnoha školách považována za okrajový předmět a není kladen takový deřaz na její výuku. Tento postoj není rozhodně správný, ale potvrzuje ho i názor učitelů, kteří v dotazníku uvedli, že považují předmět občanská výchova za deřitý, na druhou stranu však není takto obecně vnímán.

Následující *hypotéza 2*, která spadá pod stejný empirický problém, zní: U učitelů na základních školách v kraji Vysočina dávají přednost vlastním materiálům před učebnicemi občanské výchovy, které používají jen z řídka. Hypotéza může být potvrzena i vyvrácena na základě toho, zda učitelé vytvářejí vlastní materiály, kterými obohacují výuku, pokud tyto materiály vytvářejí, zda je upřednostňují

ve výuce. Tato hypotéza byla na základě dotazníkového šetření potvrzena, jelikož ani jeden z respondentů nepotvrdil, že by vhodné vlastní materiály nevytváří. V této části respondent uvedla, že vlastní materiály vytváří často. Malé procento respondentů uvedlo, že i když vytváří vlastní materiály, nedávají jim následně přednost před učebnicemi. Důvodem, proč si učitelé vytváří vlastní materiály, může být to, že takové materiály jsou vytvořeny přesně pro potřeby tříd. Tím pádem učitel tak může zvážit, co konkrétní věci potřebují, v čem mají nedostatky nebo co naopak není potřeba u tříd prohlubovat.

Jelikož cílem bylo zjistit co nejvíce informací o výuce občanské výchovy, byla stanovena další hypotéza . 3: Souhlasí učitelé zaměřit výuku na praktické dovednosti a postoje tříd, nikoliv na znalosti o problematice občanství. Tato hypotéza se potvrdila, jelikož všichni respondenti jednoznačně odpověděli, že ano, kde je to možné, se snaží využívat situace a znalosti, které tříd vyúplňují v praktickém životě. Hypotézu potvrzuje i další soubor odpovědí, který vypovídá o tom, že všichni respondenti jednoznačně potvrzují zaměřenost výuky občanské výchovy na praktické dovednosti a postoje tříd. Naopak nikdo z respondentů neuvěděl, že by vlastní výuku nezaměřoval na tyto dovednosti. Pouze pár výjimek připouští, že kvůli nedostatku času jsou nuceni tyto dovednosti v určité míře omezit.

Poslední hypotéza . 4 zní: Předpokládá se, že učitelé občanské výchovy v kraji Vysočina budou mít výrazné připomínky k obsahovému zaměření občanské výchovy a budou proto navrhnout zařazení nových témat a vypustit takových témat, které považují za nevhodné a zbytečné? Tato hypotéza se nepotvrdila, jelikož všichni respondenti odpověděli, že ve vzdělávacím obsahu vzdělávacího oboru občanská výchova jsou zahrnuta všechna relevantní témata. Pouze čtyři respondenti by vzdělávací obsah doplnili o další témata o etice. Z tohoto lze usoudit, že souhlasí učitelé vyučující občanskou výchovu jsou spokojeni s obsahem občanské výchovy a nic by na něm neměnili. Ani související otázka, která zjišťovala, zda by některý vzdělávací obsah vyřadili, nepotvrdila hypotézu. Naproti všichni učitelé by vhodné vzdělávací obsah vyřadili a všechny považují za relevantní. Pouze tři jedinci považují za zbytečný vzdělávací obsah *lov k jako jedinec*. To se dá považovat za zanedbatelné.

7.4 Shrnutí

U dotazník pro učitele obanské výchovy byl dostupný výběr dostatečný k popisné statistice, ale nedostatečný pro ověření hypotéz statistickými metodami. Vzorek respondentů v porovnání získaných odpovědí a počet základních škol v kraji Vysočina by mohl být pro dokreslení dostatečný v této podobě. Empirické zetření by se dalo provést jinými způsoby, ale jako vhodné bylo zvoleno dotazníkové zetření. To se totiž snažilo získat co nejvíce informací přímo o souasných učitelích, hlavními pojmy byla kvalifikovanost a aprobovanost. Dalším úkolem tohoto zetření bylo ukázat, na čem je založena souasná výuka obanské výchovy. Tento cíl byl splněn, bylo zjištěno, jaké materiály učitelé používají, na co samotnou výuku zaměřují, co považují za důležité a nezbytné, jaký mají přístup k přezovým tématům, jak jsou spokojeni se vzdělávacím obsahem obanské výchovy, jak nahlíží na samotný předmět.

Závěr

Cílem práce bylo vysvětlit kvalifikační charakteristiku souasného učitele obanské výchovy. Teoretická část tedy zkoumala kvalifikovanost, která je potřebná pro výkon povolání učitele. Zohledněny byly jak zákonné podmínky, tak i závislost k výkonu činnosti. Jak bylo rozebráno v teoretické části, rozlišuje se u učitelů také pojem aprobovanost, která souvisí s tím, jaké vyučovací předměty učitel vystudoval (viz aprobace předmětů). Nastává zde tedy rozpor mezi těmito pojmy. Souasný učitel obanské výchovy tak musí být kvalifikovaný, ale nemusí být aprobovaný na předmět obanská výchova. Aprobovanost není zatím v souasném době statisticky sledována. Dotazníkové šetření se tedy na oba pojmy zaměřilo a pokusilo se zjistit, jaká je aprobovanost souasných učitelů obanské výchovy na školách v kraji Vysočina.

Úvodní část, tedy teoretická, byla věnována vymezení pojmů kvalifikovanost a aprobovanost učitelů, obanská výchova a výchova k občanství, obanská výchova a její zařazení do *Rámcov vzdelávacího programu*, průřezová témata a v neposlední řadě se zabývá analýzou učebnic obanské výchovy. Kapitola obanská výchova se v nově vymezení vlastního předmětu, jak je definován. Neméně podstatné je definování obsahu předmětu obanská výchova. Objasněno je i rozdíly v terminologii Výchova k občanství a Obanská výchova, který v souasném *Rámcov vzdelávacím programu* jinde nenajdeme. Kapitola popisuje pozici obanské výchovy v *RVP ZV*. Předmět se nachází podle *RVP ZV* v bloku *lov k a společnost*, který zahrnuje obory *Dějepis a Výchova k občanství* a přímo navazuje na vzdělávací oblast *lov k a jeho svět*. Vzdělávací oblast *lov k a společnost* má především cílem připravit na dovednosti potřebné k zapojení do života demokratického občana.

Rozsáhlá část této práce se zabývá obsahem průřezových témat, je to především z důvodu obsáhlé problematiky. Povinností bylo zahrnout během 1. a 2. stupně všechny témata, ovšem, jak bylo řečeno, jejich rozsah, obsah a způsob, jak budou vyučována, stanovuje školní vzdělávací program. Dalo by se říci, že obor společenských věd, tedy obanské výchovy, je velmi interdisciplinární a je považován za předmět, do kterého lze zahrnout průřezová témata. S tím souvisí

i nutnost vkládat do výuky konkrétní a praktické příklady. U učitelů občanské výchovy nesmí zapomenout ve své praxi na to, že je nutné, aby se neustále vzdělával, zajímal se o aktuální společenskou situaci, sledoval média. Problematika přízeňových témat se opírá o hlavní zdroj, kterým jsou *Doporučení o očekávané výstupy. Metodická podpora pro výuku přízeňových témat v základních školách*. Tuto metodiku vydal Výzkumný ústav pedagogický. Doporučení o očekávané výstupy jsou vždy konfrontovány s jinými zdroji. Z jednotlivých přízeňových témat vždy vyplývají doporučení o očekávané výstupy, které mají především pomáhat učitelům. Doporučení o očekávané výstupy jsou na rozdíl od očekávaných nezávazné a mohou se doplňovat i aktualizovat.

Teoretická část je uzavřena kapitolou, která charakterizuje učebnice, podle kterých probíhá výuka občanské výchovy na základních školách. Důvodem je propojenost s praktickou částí této diplomové práce, kde bylo také zjištěno, které učebnice vyučující používají, v nich kterých případech učitelé komentovali, zda jsou s učebnicemi spokojeni. Je jasné, že jsou v této práci zmíněny pouze učebnice, které jsou schváleny a mají platnou schvalovací doložku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Z empirického zetření vyplývá, že v kraji Vysočina je naprostá většina vyučujících občanskou výchovu kvalifikovaná pro své povolání. Naproti tomu podstatně méně procento učitelů v kraji Vysočina má aprobaci pro výuku občanské výchovy. I tak se ale potvrzuje hypotéza, že v současné době na základních školách v kraji Vysočina vyučuje občanskou výchovu více aprobovaných učitelů než neaprobovaných.

Na velké většině škol, které se zúčastnily empirického zetření, se používají učebnice Občanská výchova od nakladatelství Fraus. Ostatní učebnice, které jsou schváleny MŠMT, se na zmíněných školách téměř nepoužívají. Byla stanovena i hypotéza, že učitelé na ZŠ v kraji Vysočina vyučující občanskou výchovu, dávají přednost vlastním materiálům před učebnicemi občanské výchovy. Z empirického zetření vyplývá, že respondenti si vlastní materiály vytvářejí a následně je předávají vyučujícím.

Empirické –et ení zjistilo řadu dleflitých informací o výuce obanské výchovy. Jednou z nich je, ře sou řasní u itelé se snaří zam ěnit výuku na praktické dovednosti a postoje řláka, nikoliv na znalosti k problematice ob anství. Dále vyu ující povařují za dleflité, aby do výuky zahrnuli pr ězová témata. Na to se také v t-ina z nich zam ůje. Velmi řasto v-ak u itelé zmi ovali, ře velkým problěmem je nedostatek řasu, jelikoř ob anská výchova má jednogodinovou dotaci. Nebyla potvrzena hypotěza, která p edpokládala, ře u itelé ob anské výchovy v kraji Vyso ina budou mít výrazné p ipomínky k obsahověmu zam ění OV a budou proto navrřovat za azení nových témat a vypu-t ní takových témat, které povařují za nevhodné a zbyte né. Empirické –et ení ukázalo, ře sou řasní u itelé jsou spokojeni s obsahem vzd lávacího oboru ob anská výchova, řádný obsah by nep idávali ani nevypustili, samoz eřm ařl na pár výjiměk. Na záv r lze říct pozitivní fakt, ře sou řasní u itelé ob anské výchovy v kraji Vyso ina povařují p edm t OV za velmi dleflitý, na druhou stranu řást z nich p iznává, ře obecn ě není okolím tak vnímán.

Autorka této práce je pot ěna ze zji-t ěných skute ností, kdy se ukázalo, ře sou řasní u itelé berou výuku ob anské výchovy zcela vářn ě a v řádněm p ípad ě ho nebagatelizují. Snaří se výuku zpest ěit a podat řlák ěm poznatky zajímavou formou. Autorka práce také v í v perspektivnost p edm tu ob anská výchova.

Pou0ité zdroje

1. BAAR, V., HOUDKOVÁ, Z. *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Učební text k přezovému tématu podle RVP ZV*. Praha: Nakladatelství české geografické společnosti, 2010.
2. BELZ Horst a Marco SIEGRIST. *Klíové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha: Portal, 2001.
3. CÍLKOVÁ, Eva a Petra SCHÖNEROVÁ. *Nám ty na Multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy*. Praha: Portál, 2007.
4. CORNELL, Joseph. *Sharing Nature with Children Volume I and II*. Nevada City. CA : DAWN Publications, 1979.
5. ERVENÁ, Vlasta. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s* *Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 3. opr. vyd. Praha: Academia, 2003, 647 s. ISBN 80-200-1080-7.
6. HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2003.
7. HERMOCHOVÁ, So a. *Skupinová dynamika ve školní třídě*. Kladno: AISIS, 2005.
8. HRUTKA, Jiří. *Globální a environmentální výchova na pobytových akcích*. Ekocentrum: Paleta, 2005.
9. JANOŤKOVÁ, Dagmar. *Obanská výchova 7: Rodinná výchova 7: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň : Fraus, 2004, 128 s. ISBN 80-7238-325-6.
10. JANOŤKOVÁ, Dagmar. *Obanská výchova 8: Rodinná výchova 8: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň : Fraus, 2005, 144 s. ISBN 80-7238-393-0.

11. JANOŤKOVÁ, Dagmar. *Ob anská výchova 9: Rodinná výchova 9: u ebnice pro základní -koly a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plze : Fraus, 2006, 152 s. ISBN 80-7238-528-3.
12. JANOŤKOVÁ, Dagmar, Monika ONDRÁ KOVÁ a Anna E ILOVÁ. *Ob anská výchova 6: s blokem Rodinná výchova: u ebnice pro základní -koly a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plze : Fraus, 2003, 144 s. ISBN 80-7238-207-1.
13. JIRÁSKOVÁ V., J. KAROLOVÁ a M. MAT JKA. *Doporu ené o ekávané výstupy. Výchova demokratického ob ana v základním vzd lání. Metodická podpora*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011.
14. JE ÁBEK, Jaroslav a Jan TUPÝ. *Rámcový vzd lávací program pro základní vzd lávání s p ílohou upravující vzd lávání flák s lehkým mentálním postifením*. Praha: VÚP, 1995. ISBN 80-87000-02-1.
15. JE ÁBEK, Jaroslav a kol. *Rámcový vzd lávací program pro základní vzd lávání*. Praha: VÚP, 2007. ISBN 8086666247. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf
16. KALHOUS, Zden k a Otto OBST. *Ťkolní didaktika*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 447 s. ISBN 978-80-7367-571-4.
17. KOLEKTIV AUTOR . *Bohou- a Dá-a: Klima v tísní*. Praha: lov k v tísní, 2009.
18. KOLEKTIV AUTOR . *Hrajeme si na p írodu*. Brno: Lipka, 2008.
19. KOLEKTIV AUTOR . *Právo pro kařdého*. 2. Praha: Partners Czech, 2001.
20. LAICMANOVÁ, Antonie. *Výchova k ob anství 9: doporu ujeme pro 9. ro ník základní -koly a kvarty víceletých gymnázií*. Brno: Nová Ťkola, 2012, 88 s. ISBN 978-80-7289-404-8.

21. LUNEROVÁ, Jitka, Radim TĚ RBA a Monika SVOBODOVÁ. *Výchova k občanství: doporučení pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2012, 79 s. ISBN 978-80-7289-117-7.
22. LUNEROVÁ, Jitka, Radim TĚ RBA a Monika SVOBODOVÁ. *Výchova k občanství: doporučení pro 8. ročník základní školy a tercie víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2011, 95 s. ISBN 978-80-7289-253-2.
23. MOREE, Dana. *Czechkid: metodické náměty pro pedagogy*. Praha: British Council, 2007.
24. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha. Praha: Tauris, 2001, 98 s. ISBN 80-211-0372-8.
25. PIKE, G., SELBY, D. *Globální výchova*. Praha: Grada, 2004.
26. PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009.
27. SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ KRAJČÍKOVÁ. *Výchova k občanství 6: doporučení pro 6. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia*. 4. vyd. Brno: Nová škola, 2014, 76 s. ISBN 978-80-7289-568-7.
28. SKALICKÁ P., R. DLOUHÁ, P. CHÁRA a M. DVOŘÁKOVÁ. *Doporučené očekávané výstupy. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Metodická podpora*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011.
29. STANĚK, Antonín. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007.
30. TĚCHOVÁ, Klára. *Média jako pedagogické téma*. Pedagogika, 2004, ročník 54, číslo 1.
31. VALENTA, Josef. *Deset praktických principů kroskurikulárního přístupu k osobnostní a sociální výchově*. Metodický portál RVP, Praha: VÚP, 2007.

32. VALENTA, Josef. Doporučené oekávané výstupy. Osobnostní a sociální výchova v základním vzdávání. Metodická podpora pro výuku pr ezových témat v základních kolách. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011.
33. VALENTA, Josef. Osobnostní a sociální výchova a její cesty k flákovi. Kladno: AISIS, 2006.
34. ZBUDILOVÁ, Helena a Helena PAVLI ÍKOVÁ. *Výchova k ob anství v praxi (nám ty pro praktikující studenty ob anské výchovy)*. eské Bud jovice: Jiho eská univerzita, 2013.

Internetové zdroje

1. *Rámcové vzdávací programy*. [online]. Internetové stránky Národního ústavu pro vzdávání, 2011 - 2015. [cit. 2014-12-20]. Dostupné z: <<http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy?lang=1>>.
2. VALENTA, Josef. *Osobnostní a sociální výchova v základních kolách*. [online]. Ceske-tradice.cz, 2014. [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf>>.
3. *Metodický portál výchova k ob anství*. [online]. Internetové stránky Masarykova univerzita centrum ob anského vzdávání, 2015. [cit. 2015-02-02]. Dostupné z: <<http://www.vychovakobcanstvi.cz/pvo/index.php>>.
4. ÁSTKOVÁ, Pavlína. *Interkulturní vzdávání u itel primární koly*. [online]. Upol.cz, 2014. [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <<http://www.kteiv.upol.cz/uploads/soubory/castkova/publikace-castkova-2014.pdf>>.
5. *R zné úhly pohledu*. [online]. Internetové stránky Cassiopeia, 2012. [cit. 2015-02-15]. Dostupné z: <http://www.cegv-cassiopeia.cz/storage/1342263258_sb_ruzne_uhly_pohledu.pdf>.

Přílohy

Příloha A: Dotazník pro vyšetření občanské výchovy základních škol v kraji Vysočina.

Příloha B: CD obsahující diplomovou práci ve formátu PDF/A.

Příloha A: Dotazník pro vyučující obanské výchovy základních škol v kraji Vysočina.

Předem bych Vám chtěla poděkovat, že tomuto dotazníku vlnujete svůj čas, váhím si toho. Jak bylo zmíněno v emailu, všechny informace jsou anonymní a budou použity pouze pro účel diplomové práce.

1. Jste:
 - a) Mufl
 - b) žena
2. Kolik je Vám let?
3. Kolik let pracujete ve školství?
4. Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání:
 - a) Střední s maturitou
 - b) Vysokoškolské bakalářské pedagogická fakulta
 - c) Vysokoškolské magisterské pedagogická fakulta
 - d) Vysokoškolské v jiném oboru
5. Pokud máte vysokoškolské pedagogické vzdělání, jaké aprobaci předem máte vystudované? (př. Z-OV, M-OV, J-D)
6. Pokud nemáte vysokoškolské pedagogické vzdělání, plánujete doplnění studia?
 - a) Ano, plánuji
 - b) Ano, již jsem začal studovat
 - c) Ne, neplánuji
7. Jaké další předem ty na ZŠ vyučujete?
8. Jaké učebnice využíváte při výuce obanské výchovy (název, nakladatelství)
9. Vytváříte si pro výuku obanské výchovy (OV) vlastní učební materiály
 - a) Ano, ale jen velmi zřídka
 - b) Ano, poměrně často
 - c) Ne
10. Pokud vytváříte vlastní materiály k výuce, dáváte jim přednost před učebnicemi?
 - a) Ano
 - b) Ne

11. Snažíte se využívat v hodinách OV především situace a znalosti, které fláci vyuflijí v praktickém životě a situacích?
- Ano, ale jen velmi zřídka
 - Ano, ve většině, kde je to možné
 - Ne
 - Jiná odpověď
12. Myslíte si, že výuka OV by měla být založena pouze na praktických situacích a znalostech, které jsou dělitelné v každodenních situacích a společenských vztazích?
- Ano, ale pouze v malé míře
 - Ano, jednoznačně
 - Ne, není na to ve výuce čas
 - Ne, připadá mi to zbytečné
 - Jiná odpověď
13. Myslíte si, že OV je vhodný předmět, kam lze zařadit přezová témata?
- Ano, ale pouze některá
Zařkněte, která:
 - Osobnostní a sociální výchova
 - Výchova demokratického občana
 - Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
 - Multikulturní výchova
 - Environmentální výchova
 - Mediální výchova
 - Ano, všechna témata
 - Ne, myslím, že v hodinách OV na to nezbývá čas
 - Ne, myslím, že se to do hodin OV nehodí
 - Váš názor-
14. Při vlastní výuce OV zařazujete přezová témata?
- Ano, ale zřídka
 - Ano, velmi často
 - Ne, ale rád/a bych
 - Ne, nepřijde mi to dělitelné

e) Jiná odpověď

15. Jste spokojený/á se vzdělávacím obsahem vzdělávacího oboru Výchova k občanství

a) Ano, myslím, že jsou zde zahrnuta všechna důležitá témata

b) Ano, ale je třeba zahrnout téma

(napíšte, co byste do obsahu OV je třeba přidali)

16. Který vzdělávací obsah Výchovy k občanství byste vyřadili z RVP (více možných odpovědí)

a) žádné

b) člověk ve společnosti

c) člověk jako jedinec

d) člověk, stát a hospodářství

e) člověk, stát a právo

f) Mezinárodní vztahy, globální svět

17. Považujete předmět OV za důležité předmět, nebo ho vnímáte pouze jako okrajový?

a) Považuji ho za velmi důležité

b) Je důležité, ale myslím si, že není obecně tak vnímán

c) Myslím, že na naší škole je mu kladen velký důraz

d) Považuji ho za okrajový předmět

e) Považuji ho za zbytečný

f) Jiná odpověď